

Arkeologisk schaktningsövervakning

Arkeologi i Dragarbrunnsgatan- Smedsgränd, Uppsala

Dragarbrunn 27:2, 31:1 m fl
Uppsala stad 88:1
Uppsala kommun
Uppland

Anna Ölund

Arkeologisk schaktningsövervakning

Arkeologi i Dragarbrunnsgatan- Smedsgränd, Uppsala

Dragarbrunn 27:2, 31:1 m fl
Uppsala stad 88:1
Uppsala kommun
Uppland

Anna Ölund

UPPLANDSMUSEET

Omslagsbild: Anna Ölund rensar fram resterna efter ett golv från 1500-talet i Dragarbrunnsgatan. Foto mot N, Joakim Kjellberg, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2014:09
ISSN 1654-8280

Fotograf och bearbetning av foton där inget annat anges: Anna Ölund
Planframställning där inget annat anges: Anna Ölund
Vetenskaplig granskning: Bent Syse

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/1674

© Upplandsmuseet, 2014

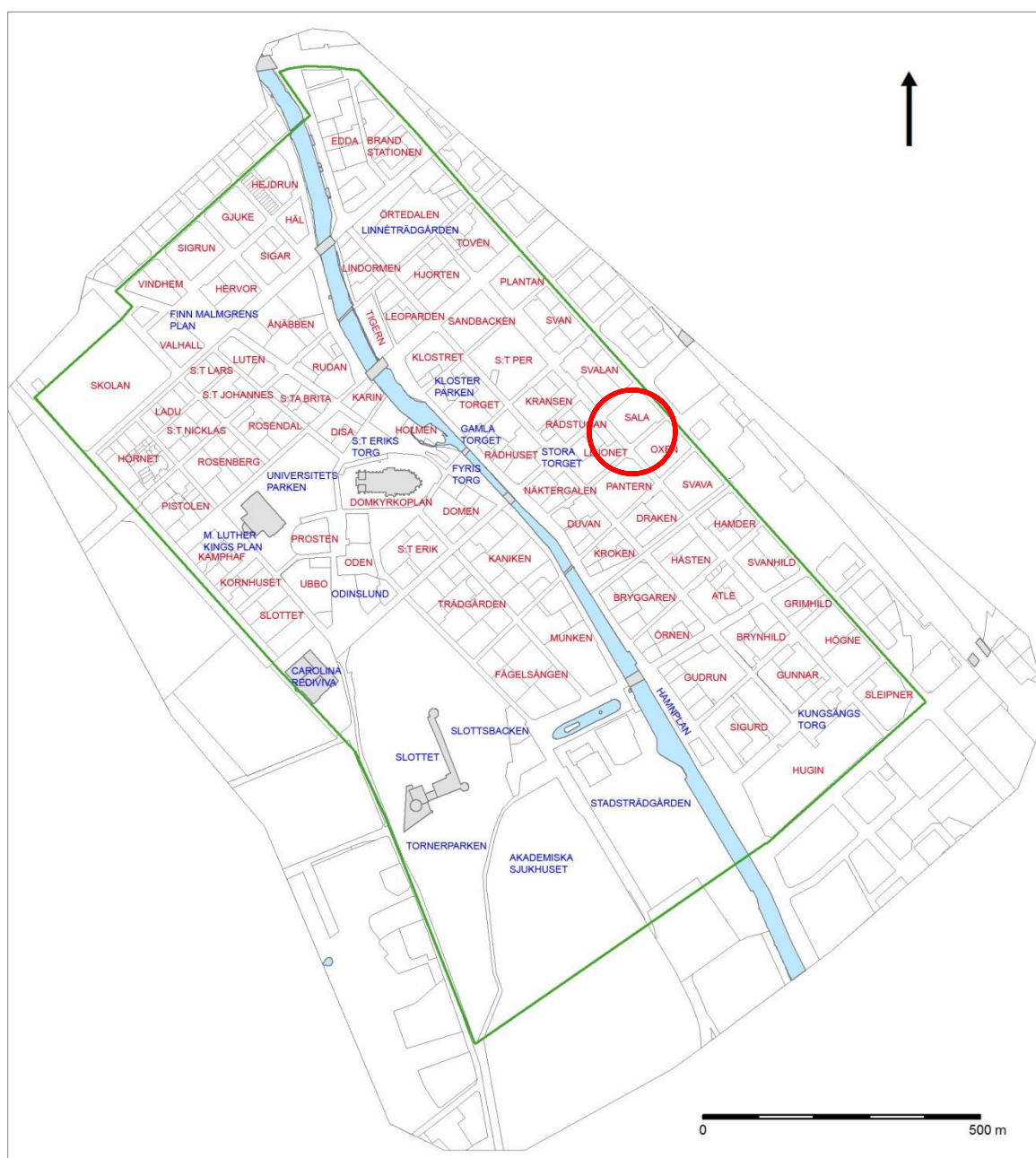
Upplandsmuseet, Fyristorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Inledning	6
Bakgrund	7
Gator och kvarter	8
Tidigare arkeologiska undersökningar	10
Genomförande och metod	12
Undersökningsresultat	14
Smedsgränd	14
Korsningen Dragarbrunnsgatan - Smedsgränd	15
Dragarbrunnsgatan	19
Fynd	36
Tolkningsdiskussion	41
Sammanfattning	42
Administrativa uppgifter	42
Referenser	43
Bilagor	
Bilaga 1. Sektion 6	45
Bilaga 2. Sektion 9 och 10	47
Bilaga 3. Fyndlista	49
Bilaga 4. Kritpipsrapport. Arne Åkerhagen	63
Bilaga 5. Konserveringsrapport. Acta konservering	65

Inledning

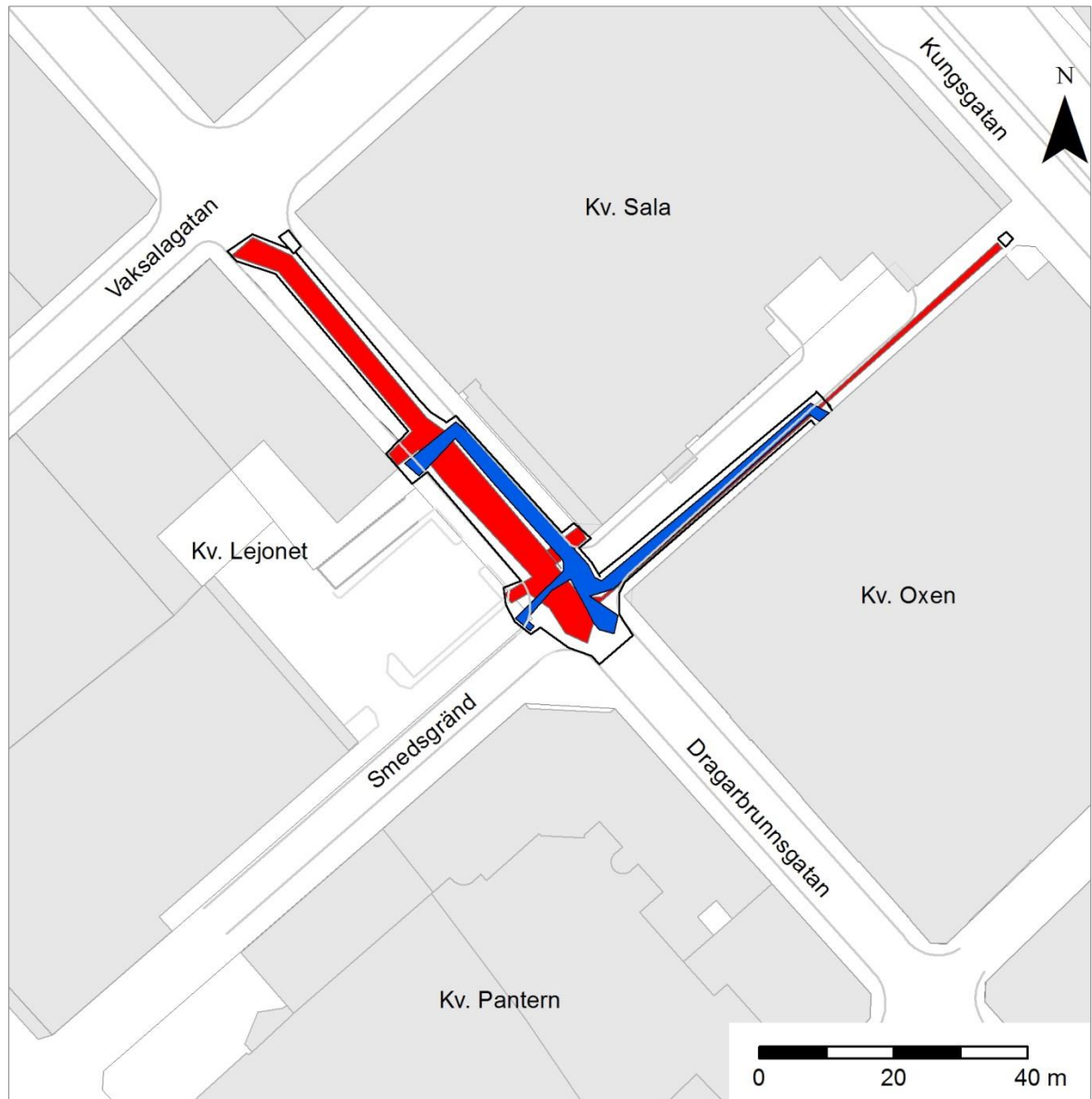
Upplandsmuseets avdelning Arkeologi utförde under maj-augusti 2013 en arkeologisk schaktningsövervakning i Dragarbrunnsgatan och Smedsgränd i centrala Uppsala. Arbetet skedde efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län, kulturmiljöenheten (dnr 431-5767-12, beslutsdatum 2013-05-07). Arbetet omfattade schaktning för VA och fjärrvärme och beställare var Uppsala Vatten och Avfall AB. Det arkeologiska fältarbetet utfördes av Anna Ölund, Joakim Kjellberg och Bent Syse. Projektansvarig var Anna Ölund, som också författat rapporten.

Figur 1. Fornlämningsområde för Uppsala stad, RAÄ 88:1 med kvartersnamn. Röd cirkel anger den aktuella platsen för undersökningen.

Bakgrund

Schakten för VA (vatten/avlopp) och fjärrvärme var belägna i den östra delen av fornlämningsområdet RAÄ 88:1, stadslager i Uppsala. Fornlämningsområdet begränsas åt öster av Kungsgatan. Gränsen är dragen efter 1600-talets kartor, exakt var den medeltida stadsgränsen fanns, är inte känt. Däremot vet vi utifrån tidigare arkeologiska undersökningar att det finns medeltida lämningar bevarade inom det aktuella området.

Figur 2. Schaktplan som visar aktuell schaktsträcka, svart linje. Det blå anger schakt för fjärrvärme det röda anger schakt för ny dragning av vatten, spillvatten och dagvatten. Kartunderlag Uppsala kommun och Uppsala vatten. Skala 1:1000.

Gator och kvarter

I de kvarter som omger den aktuella schaktsträckan är bebyggelsen till övervägande del uppförd under andra halvan av 1900-talet. Kvarteren Sala och Lejonet är så gott som helt urschaktade och även kvarteren Oxen och Pantern är till stor del urschaktade (Redin 1976).

Figur 3. Dragarbrunnsgatan mot sydöst från Vaksalagatan. Till vänster ses kvarteret Sala och kvarteret Oxen. De borte husen i kvarteren uppfördes alla under 1800-talets andra hälft sedan Dragarbrunnsgatan förlängts från Smedsgränd söderut. Bebyggelsen i kvarteret Sala revs 1969. Foto 1901-1902 av Alfred Dahlgren, Upplandsmuseets bildarkiv.

Gator

Vaksalagatan var en av de nya huvudgatorna på regleringskartans förslag från 1643. Namnet syftar på Vaksalatullen (Wahlberg 1994 s.119). Det tycks dock som om det 1643 redan fanns en gata i samma sträckning vilket framgår av regleringskartan. Fram till Dragarbrunnsgatan var gatusträckningen samma som idag, därefter är den äldre gatusträckningen förskjuten söderut (jfr figur 4).

Dragarbrunnsgatans benämndes under 1600-1700-talet som Sjalagatan, ett namn som den hade övertagit från en gata som fanns före regleringen på 1600-talet. Det gamla namnet användes parallellt med det nya ännu på 1820-talet. De första skriftliga beläggen på namnet Dragarbrunnsgatan är från mitten av 1700-talet. Namnet syftar på den pumpförsedda brunn som fanns i korsningen S:t Persgatan–Dragarbrunnsgatan fram till 1870-talet (Wahlberg 1994 s.110f). Resterna efter brunnen har dokumenterats vid två tillfällen (UM top ark; Syse 1985). Vid

stadsregleringen 1643 var det tänkt att Dragarbrunnsgatan skulle fortsätta mot söder, från Vaksalagatan till Vretgränd. Genomförandet försenades och fick göras i etapper och först 1768 drogs gatan fram ned till Smedsgränd. Den sträcka som nu är aktuell för markarbeten och arkeologi har under 1820-talet omnämnts som Besvärgränd, namnet bör antyda de tvister och besvär som uppstod när den nya gatusträckningen skulle dras (Wahlberg 1994 s.110f).

Smedsgränd har en medeltida föregångare, vilken omnämndes Jon Olofssons gränd på 1600-talet. Det nya namnet är sannolikt givet efter smeder boende i gränden (Wahlberg 1994, s 117).

Historiska kartor

På *regleringskartan* från 1643 (LMV B70-1:3) finns både det dåvarande och det planerade, rätlinjiga gatunätet utritade. Vaksalagatan och Smedsgränd löper delvis i samma sträckning som på regleringskartan. Dragarbrunnsgatan kan visserligen sägas ha föregångare i det gamla gatunätet, men läget är förändrat. Detta innebär att 2013 års schakt i Dragarbrunnsgatan berör det som enligt regleringskartan var kvartersmark. För Smedsgränd ses den äldre gatusträckningen längs den schaktade sträckan.

Figur 4. Utsnitt ur regleringskartan över Uppsala stad från 1643 (LMV B70-1:3). Schaktets ungefärliga läge är markerat med rött. Stora torget ses till vänster på bilden. Bilden är orienterad mot NV.

Det finns två kvarterskartor upprättade över Uppsala runt slutet av 1600-talet; Boomans från 1671 (UUB) och Hoffstedts från 1702 (LMV B70-1:12). Båda utvisar stadstomterna och vem som äger dem.

Från ungefär samma tid finns tre huskartor över Uppsala stad. De ger en slags falsk perspektivbild där enskilda byggnader har ritats ut. Den första av dessa huskartor är Olof Rudbecks huskarta, tryckt i *Atlantica* 1679 (Anund et al 2001:97ff).

Figur 5. Utsnitt ur Rudbecks huskarta från 1679. Schaktets ungefärliga läge är markerat med rött. Efter Anund et al 2001.

Tidigare arkeologiska undersökningar

Ett flertal större och mindre arkeologiska undersökningar har företagits i närliggande gator och kvarter sedan 1930-talet och framåt (StadsGIS Uppsala, Syse manus). De flesta är dock inte avrapporterade utan finns som arkivmaterial, slutanmälan och dylikt. I Dragarbrunnsgatan finns ingen uppgift på utförd arkeologisk övervakning längs den nu aktuella sträckan mellan Smedsgränd och Vaksalagatan. Schaktningsarbeten har dock övervakats längre norrut på gatan (Syse 1985) samt längre söderut (Roslund 1997). De schaktningsövervakningar som gjorts i Smedsgränd gäller främst sträckan mellan Dragarbrunnsgatan och Kungsängsgatan (Roslund 1997).

I hörnet Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd längsmed kvarteret Pantern dokumenterades ca 1 m tjocka kulturlager i samband med omläggning av gamla VA-ledningar. Här framkom två trätunnor nedgrävda i den sterila leran (Roslund 1997, s 13f). I Smedsgränd observerades vid samma undersökning rester efter en gårdesgård, ett dike, samt flera bebyggelsenivåer i form av trärester, tegel mm (Roslund 1997, s 14f).

Kvarteret Lejonet

I norra delen av kvarteret Lejonet, vid adressen Vaksalagatan 3, har en timrad brunn med laxade knutar framkommit i samband med schaktningar 1952 (UM top ark). I kvarterets södra del, i hörnet Kungsängsgatan–Smedsgränd, gjordes schaktningar inför ett källarbygge 1936. Här påträffades ett stort antal konstruktioner av olika slag; byggnadslämningar som syllstenar, nedslagna pålar och kubbar, plankgolv, samt flera brunnar varav en i resvirke. Bland fyndmaterialet märks bl.a. en del av ett gotiskt masverksfönster i kalksten (UM top ark; Redin 1976, s 5). En observation gjordes 1939 inne i kvarterets södra del. Här var fyllnadslagren närmare 3,5 m tjocka, därpå följde ett ca 1,3 m tjockt kulturlagerskikt. I detta påträffades ett tråg. Från kvarteret finns också en kniv med rikt dekorerat skaft med bl. a. guldinläggningar (UM top ark).

Kvarteret Sala

I kvarteret Sala hittades delar av en stockledning vid schaktningar 1940 vid adressen Vaksalagatan 9. Ledningen löpte parallellt med Vaksalagatan, 2,6 m söder om denna, och 1,4 m under den dåvarande markytan. Stockledningens diameter var 0,43 m och hålets diameter 0,12 m (UM top ark).

Kvarteret Oxen

Kvarteret Oxen ligger söder om den aktuella schaktsträckan. I kvarterets västra hörn gjordes en provundersökning av en 900 m² stor exploateringsyta, under en arbetsdag hösten 1983 (Roslund 1983). På platsen observerades äldre kullerstensläggningar samt kulturlager vilka tolkats som rester 0,45 m tjock ängsmark med datering till 1700-talet.

Kvarteret Pantern

Åren 1989-1990 gjordes ett flertal etappvisa undersökningar i kvarteret Panterns östra del som vetter mot Dragarbrunnsgatan. Här framkom bl.a. resterna efter de två gränderna *Allmänna vägen* och *gamla Bredgränd* samt lämningarna efter ett bronsgjuteri. Norr om detta framkom ett område med nedgrävda tunnor samt gödselblandade avfallslager, möjligen betesmark (Anund m fl 1992, s 221).

Figur 6. Byggnation av Forum-huset 1952 i kv. Pantern. Inga arkeologiska insatser föregick bygget. Foto Axel Sagerholm, Upplandsmuseets bildarkiv.

Genomförande och metod

Under sommaren 2013 utfördes en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med markarbeten i Dragarbrunnsgatan och Smedsgränd. De berörda sträckorna var Dragarbrunnsgatan mellan Smedsgränd och Vaksalagatan, samt Smedsgränd mellan Dragarbrunnsgatan och Kungsgatan. Orsaken till arbetet var nedläggning av ny fjärrvärme och nya vattenledningar, spillvattenledningar och dagvattenledningar. Vid samma tillfälle passade man även på att lägga om eller justera el, tele och markvärme. Insatserna vid denna gatusträcka var den sista etappen av Uppsala kommuns satsning ”Vision Dragarbrunn”.

Schaktningen övervakades löpande under perioden maj-september. Arbetet började i gatukorsningen Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd. Därefter vidtog schaktningar i Smedsgränd. Från korsningen Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd schaktades därefter sträckan mot norr.

Figur 7. Schaktningsarbetet och den arkeologiska övervakningen försvårades avsevärt av alla äldre ledningsdragningar. På fotot framgår situationen i början av augusti vid korsningen Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd. Foto mot S och Kv. Pantern.

För grävarbetet användes en hjulburen stor grävmaskin. Schakten var av varierande bredd och djup. Generellt kan sägas att schakten för fjärrvärme var ca 2 m breda och 2,2 m djupa. Fjärrvärmeschaktet i Smedsgränd var dock endast 0,8 m djupt och 1,5 m brett. Schakten för vatten var på vissa ställen mycket djupa, upp till 3,7 m under

markytan. I Dragarbrunnsgatan upptog den gemensamma bredden för fjärrvärmeschaktet och det parallellt liggande schaktet för vatten hela körbanans bredd, dvs ca 7- 7,5 m (figur 2).

Som framgår av figur 7 var schaktningen och ledningsarbetet mycket besvärligt. Detta påverkade naturligtvis den arkeologiska situationen. Stora delar av kulturlagren var sedan tidigare bortschaktade eller kraftigt skadade av äldre ledningsdragningar. Vanligen fanns endast mindre öar av kulturlager kvar mellan äldre schakt. Schaktens djup var också en försvärande faktor, då det gällde att dokumentera sektioner innan schaktet grävts för djupt och kulturlagren inte längre var åtkomliga för dokumentation. Under markarbetet var många personer inblandade med olika uppgifter och det arkeologiska arbetet fick således passas in i övriga tidsplaner. Arbetet skedde hela tiden i små etapper för att säkra trafiksituationen, tillgången till kringliggande fastigheter samt avstängning av vatten mm.

Det arkeologiska arbetet omfattade fotodokumentation och beskrivning av schakten och de påträffade lämningarna. Över schakten upprättades plan- och sektionsritningar. Lägesbestämning i X och Y led gjordes utifrån identifierbara element såsom byggnader. Ingen höjdmätning (Z-värde) av lämningarna gjordes utan höjden är angiven i förhållande till den befintliga gatunivån. Denna nivå uppmättes av kommunens mättekniker till 6,62 m. ö. h. vid ett brunnslöck i korsningen Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd.

Figur 8. Del av arbetsstyrkan för schaktning och ledningsdragningar. Foto mot SV.

Figur 9. Joakim Kjellberg dokumenterar kulturlager i sektion längs Dragarbrunnsgatan. Foto mot N.

Undersökningsresultat

I följande avsnitt presenteras påträffade lämningar och fynd. Fältarbetet skedde etappvis med ett flertal olika schakt som tillsammans tillslut skapade ett stort sammanhängande uppschaktat område. För att på ett överskådligt vis redogöra för resultaten, presenteras varje gata för sig, samt situationen i den aktuella gatukorsningen.

Smedsgränd

I Smedsgränd grävdes schakt för fjärrvärme samt ett litet schakt längs upp mot Kungsgatan för relining av äldre vattenledningar. Fjärrvärmeschaktet sträckte sig från korsningen Dragarbrunnsgatan - Smedsgränd, fram till mitten av kv. Oxen. Schaktet var ca 1,5-2 m brett och ca 0,8 m djupt. I den NV-schaktkanten var det möjligt att se en äldre gatunivå, ca 0,5 m under nuvarande gata. Den utgjordes av 0,1-0,2 m stora runda kullerstenar som sekundärt hade försetts med betongtäckning. Ovan denna gatunivå fanns endast recenta grusfyllnader och asfalt. Under gatunivån observerades brunt lerigt grus med tegelkross. Inga fynd påträffades vid denna schaktsträcka.

Figur 10. Schakt för fjärrvärme längs Smedsgränd. Foto mot NÖ och Kungsgatan.

Figur 11. I schaktkanten i Smedsgränd framkom en äldre kullerstensläggning, troligen en äldre gatunivå. Foto mot N.

Det lilla schaktet närmast Kungsgatans trottoar i hörnet Smedsgränd - Kungsgatan grävdes för att möjliggöra relining, tryckning av ledning under mark. Schaktet var 2 x 2 m i dagöppning och ca 2,2 m djupt. I schaktet syntes endast recent grusfyllning.

Figur 12. Det lilla reliningschaktet i hörnet Smedsgränd - Kungsgatan fyllt med recent grus.

Korsningen Dragarbrunnsgatan - Smedsgränd

Situationen i korsningen Dragarbrunnsgatan - Smedsgränd var under hela perioden maj - september svår att överblicka. Schaktet utökades etappvis åt olika håll. Alla ledningar kopplades ihop i korsningen och äldre och nya ledningar låg på olika nivåer under mark. Mellan dessa fanns på enstaka rester av kulturlager. Dessa var i många fall riskfyllda att komma åt, då schaktet bitvis var upp till 3,7 m djupt.

Figur 13 och 14. Korsningen Dragarbrunnsgatan - Smedsgränd maj och juni 2013. Foton mot SÖ och Dragarbrunnsgatan.

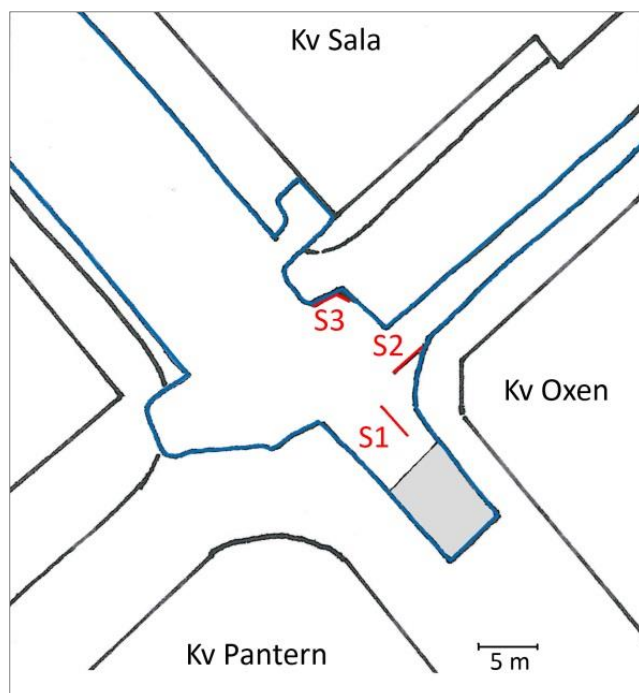
Figur 15 och 16. Korsningen Dragarbrunnsgatan - Smedsgränd juli 2013. Figur 15 fotad mot SV och Smedsgränd. Figur 16 fotad mot SÖ och Dragarbrunnsgatan.

Sektioner

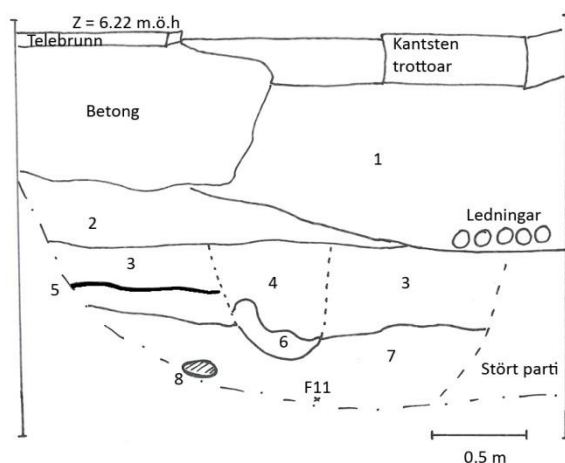
På tre ställen i korsningen framkom bevarade kulturlager i kanten av schaktet, se figur 17. Dessa dokumenterades genom sektionsritning och fotografering. De begränsade ytorna med skadade kulturlagren gör materialet mycket svårtolkat. Troligen rör det sig om lämningar efter bebyggelse samt odlingsytor.

Lagren vid sektion 1 innehöll relativt mycket sot och kol. I schaktbotten påträffades ett stolphål med bevarad stolpe. I botten av schaktet framkom också en (senmedeltida?) vitgodsskärva som importerats från Holland eller Tyskland.

Vid sektion 2 dokumenterades 1,1 m tjocka kulturlager som delvis skadats av ett äldre gasledningsschakt. Vid sektion 3 dokumenterades 0,8 m tjocka kulturlager.

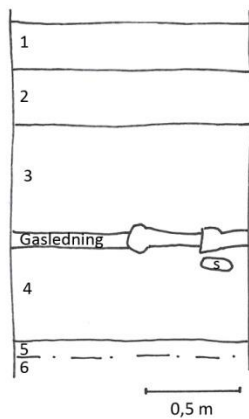
Figur 17. Förenklad situationsplan över korsningen Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd. De blå linjerna anger schaktkanter. Grå yta visar position för fjärrvärmekulvert. Röda streck anger upprättade sektioner i korsningen. Skala 1:600.

Figur 18. Sektion 1 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

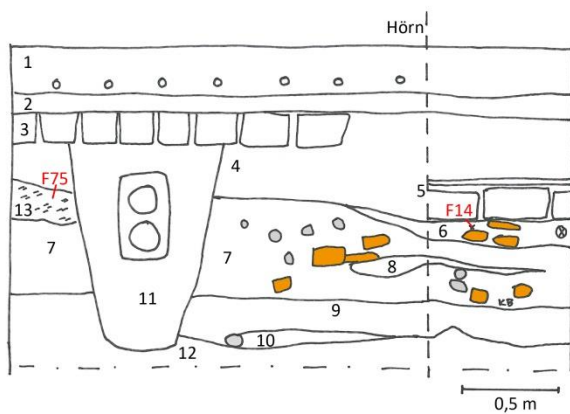
1. Recent fyll av grus och sten.
2. Omblandad sotig lera med sand, grus, tegelkross och kalkbruksstänk.
3. Kompakt homogen sotig lera, med kolstänk, tegelbitar och träflis.
4. Nedgrävning med otydlig avgränsning, fylld med sotig lera.
5. Kollins.
6. Finkornigt brungult grus.
7. Infiltrerad lera med stråk av blålera och kolstänk.
8. Stolphål i schaktbotten med kvarvarande stolpe, ca 0,2 m i diam.

Figur 19. Sektion 2 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

1. Gatusten, kantsten.
2. Recent grusfyllning.
3. Omrörd grusig lera med mycket tegel. Störd av gasledning.
4. Kompakt grå homogen ngt sotig lera med stänk av kol, träflis, kalkbruk och tegel.
5. Infiltrerad naturlig ljus lera med enstaka kolstänk.
6. Naturlig ren ljus lera med stråk av blålera.

Figur 20. Sektion 3 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

1. Asfalt med värmeslingor.
2. Hårt grus.
3. Gatsten- äldre gatubeläggning.
4. Recent fyll av sand och grus.
5. Störning, ledning lagd på tegel.
6. Bränd svartgrå lera med tegel och stänk av kalkbruk. F14, ben till trefotsgryta av yngre rödgods.
7. Gråbrun humös kompakt lera med gödsel, träflis, kol, tegelkross, djurben, kalkbruksstänk. F75, Fynd av odecorerat kritpipsskaft.
8. Ljusgrå lera.
9. Ljus gråbrun homogen lerig silt med horisontella stråk och inslag av träflis.
10. Infiltrerad lera.
11. Nedgrävning för ledning.
12. Ren blålera.
13. Parti med kol. F75, Fynd av odecorerat kritpipsskaft.

Figur 21. Sektion 1, fotad mot NNÖ.

Figur 22. Sektion 2, fotad mot SSÖ.

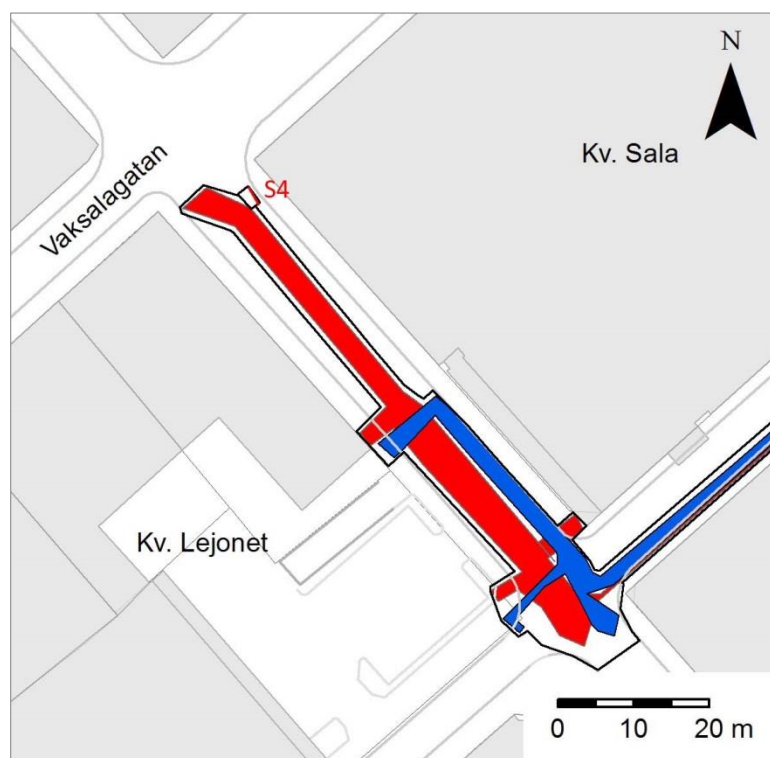
Figur 23. Sektion 3, fotad mot N.

Dragarbrunnsgatan

Schaktsträckan i Dragarbrunnsgatan mellan korsning Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd och Vaksalagatan uppgick till ca 70 m. Längsmed halva sträckan grävdes schakt för fjärrvärme och längsmed hela sträckan grävdes ett djupt schakt för byte av vattenledningar. Stora delar av denna sträcka var alltså redan sedan tidigare grävd i samband med nedläggningen av vattenledningarna, vilket gissningsvis skett på 1950-1960-talet. Sträckan för fjärrvärmens var däremot orörd och här framkom välbevarade, innehållsrika kulturlager. Situationen i Dragarbrunnsgatan innebar att schaktningsövervakningen var som mest intensiv vid grävning av fjärrvärmeschaktet. Vid grävning av schakt för vattenledningar gjordes punktvisa insatser, då kulturlagren i denna del av gatan sedan tidigare var bortgrävda.

Ett litet schakt upptogs närmast korsningen till Vaksalagatan i syfte att kontrollera ledningarnas status. Här upprättades en sektion (S4) över äldre gatunivåer av Dragarbrunnsgatan, se figur 24, 27 och 28.

Schaktet för fjärrvärme var ca 2,5-3 m brett och 1,5 m djupt. Schaktet för vatten grävdes ca 3,5-4 m brett, med ett generellt djup på 2,5 m. Schaktets mitt grävdes dock ned till 3,7 m under markytan.

Figur 24. Situationsplan över schakt i Dragarbrunnsgatan. Blått markerar schakt för fjärrvärme och rött markerar schakt för vatten. Det lilla schaktet i Dragarbrunnsgatan, närmast korsningen Vaksalagatan, grävdes i syfte att kontrollera äldre ledningar. Skala 1:1000.

Figur 25. Schaktning i Dragarbrunnsgatan. Det högra schaktet på bilden var avsett för fjärrvärmens och det vänstra för vattenledningar. Foto mot V och Kv. Lejonet.

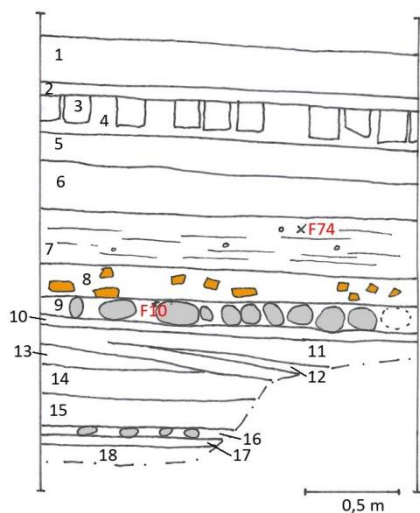

Figur 26. Schaktning i Dragarbrunnsgatan. I bild ses det djupa vattenschaktet till vänster och fjärrvärmeschaktet till höger. Foto mot NV.

Figur 27. Sektion 4 i schakt i Dragarbrunnsgatan, nära hörnet av Vaksalagatan. Av bilden framgår äldre gatunivåer. Foto mot NÖ.

I Dragarbrunnsgatan nära korsningen av Vaksalagatan upptogs ett litet schakt för att kontrollera äldre ledningar. Kulturlagren på platsen var sedan tidigare bortgrävda och fanns endast bevarade längs den östra schaktkanten. Här framkom ett flertal äldre gatunivåer. I sektionen påträffades kritpipsskaft (F74) samt glaserat kakel (F10). Lagren visar tydligt Dragarbrunnsgatans långa användningstid. Orörd mark påträffades ej i schaktet.

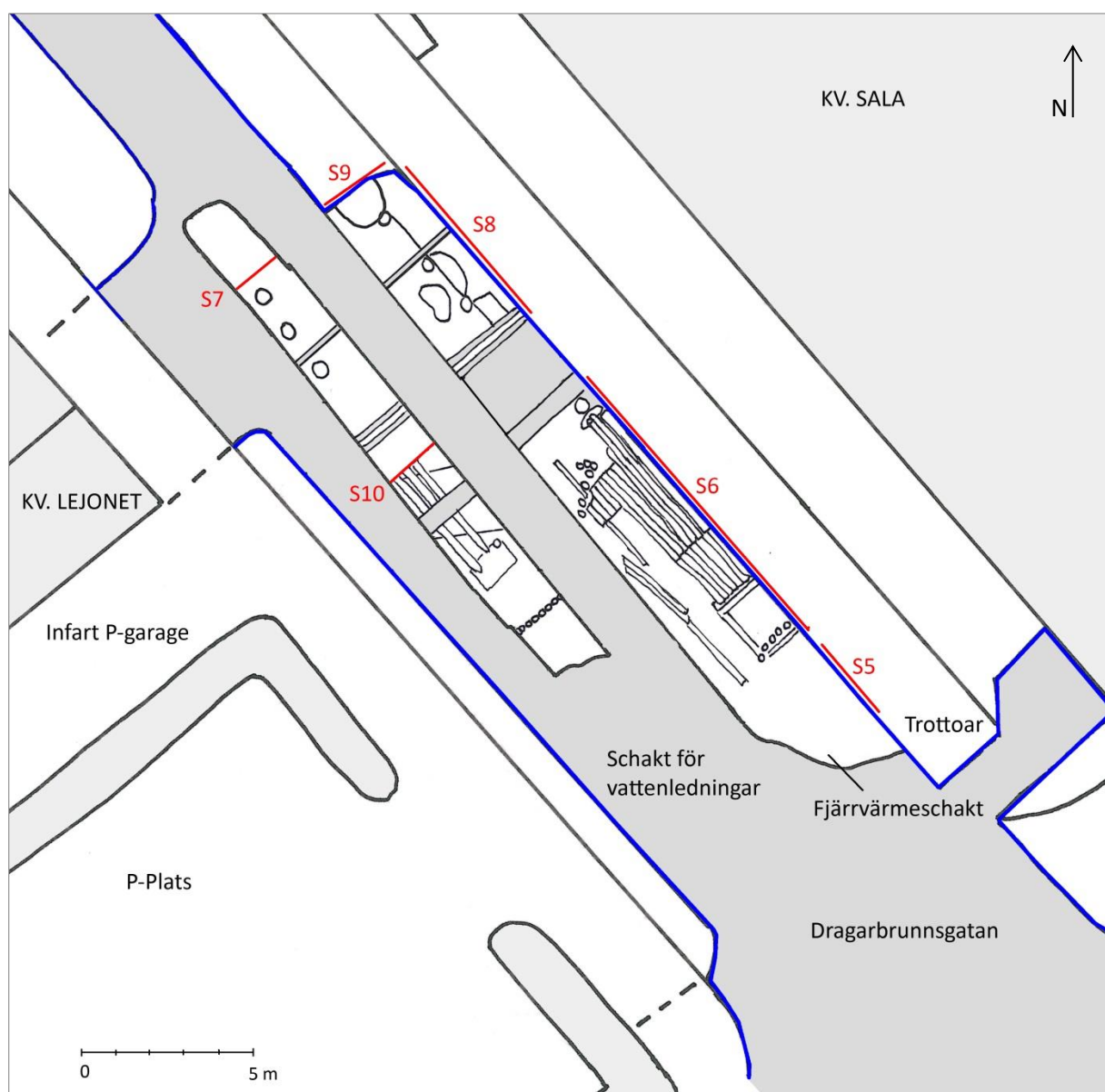
Figur 28. Sektion 4 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

1. Asfalt i flera skikt.
2. Kompakt grus.
3. Gatsten- äldre gatubeläggning.
4. Konstruktionslager, ljus sand.
5. Melerad sand med grått grus och kol.
6. Gulbrunt grus.
7. Sand och grus i horisontella lager, vissa inslag av grå lera, kol och tegelkross. F74.
8. Ljus grågul sandig lera med tegelkross.
9. Äldre gatunivå med 0,1-0,2 m stora stenar, stänk av kol i grå lera. F10.
10. Rödbrint grus med småsten.
11. Kompakt grå lera med inslag av grus.
12. Grått grus i ljusgul lera.
13. Gulbrunt grus med inslag av lera.
14. Grått kompakt grus med stänk av kol.
15. Som 14 fast ljusare.
16. Stenläggning av 0,05-0,1 m stora stenar. Äldre gatunivå?
17. Gödselblandat mörkbrunt grus.
18. Grå mycket kompakt lera med gödselinslag, träflis och tegelkross.

Den arkeologiska schaktningsövervakningen följde som tidigare nämnts kontinuerligt markarbetet (se figur 25 och 26). Det var främst fjärrvärmeschaktet som löpte i orörd mark. Vattenledningsschaktet var sedan tidigare stort av äldre nedgrävningar, men bitvis fanns det även här bevarade partier av kulturlager. Varje schaktsträcka uppgick vanligen endast till ett fåtal meter för att grävmaskinen skulle kunna nå. Detta medförde också att schakten plandokumenterades i omgångar, i bitar om ca 2 m i taget.

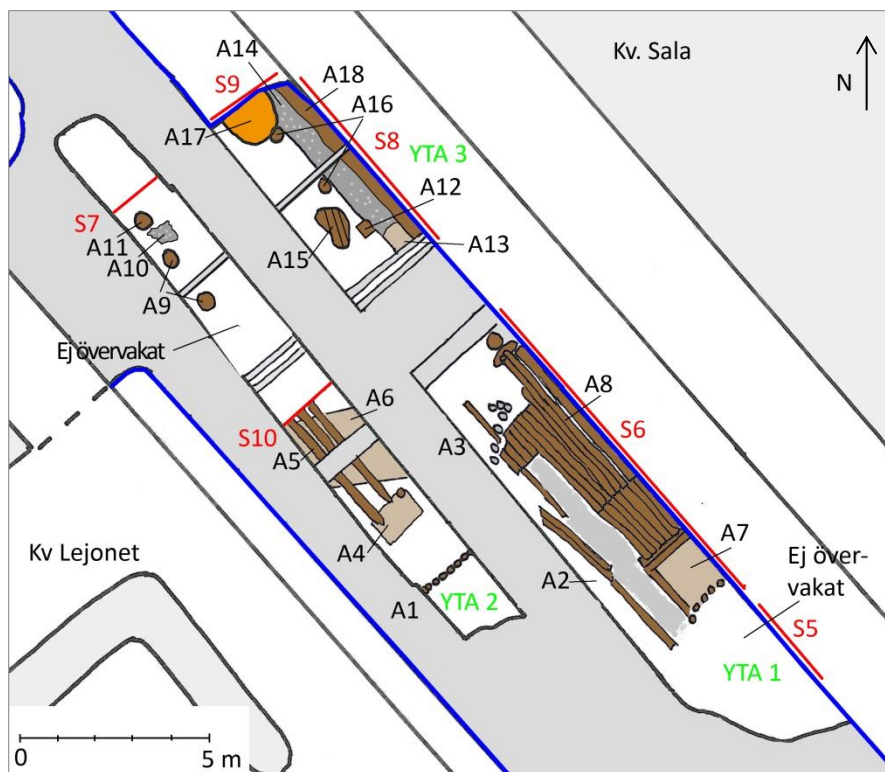
Längsmed de sträckor där det fanns bevarade kulturlager upprättades sektioner. Dessa fanns främst längs östra kanten av körbanan på Dragarbrunnsgatans men även tvärsektioner upprättades (figur 29).

Figur 29. Översiktsplan över Dragarbrunnsgatan. Blåa linjer anger uppschaktat område. Grå ytor i schaktet visar störda partier. Röda linjer anger var sektionsritningar upprättats. Planen är i skala 1:200.

Ytor, anläggningar och sektioner

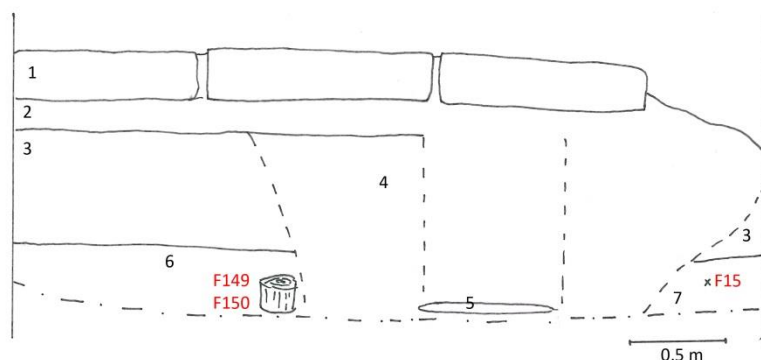
De påträffade anläggningarna och de upprättade sektionerna har delats upp i ytor för att undersökningsresultatet ska bli begripligt och översiktligt.

Figur 30. Schaktplan med ytor, anläggningar och dokumenterade sektioner. Blå linje anger schaktets placering och grå ytor i schaktet anger störda partier. Skala 1:200.

Yta 1

Yta 1 utgör det södra partiet i fjärrvärmeschaktet på Dragarbrunnsgatan. Schaktet var ca 2,5 m brett och 1,4-1,5 m djupt. Inom ytan upprättades två sektioner, S5 och S6.

Figur 31. Sektion 5 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

1, Trottoarkantsten. 2, Kompakt grus. 3, Recent fyll av ljus gulbrun grusig sand. 4, Nedgrävning för brunn, mkt likt lager 3. 5, Betonglock till brunn i schaktbotten. 6, Bevarade kulturlager med okänd tjocklek. Mörk svartbrun lerig silt med mkt träflis, kol, sot och tegelkross. Homogent, ej mikrohorisonter. F149 och F150 yngre rödgods. 7, Som 6, troligen samma lager. F15 yngre rödgods.

Inom yta 1 i partiet vid sektion 5 var tyvärr redan schaktbotten grusad när arkeolog anlände till platsen, därav saknas dokumentation för detta parti. Av sektionen och fynd från denna framgår att det fanns bevarade kulturlager sannolikt med konstruktioner. Fyndmaterialet pekar mot en datering till 1600-1700-tal.

Figur 32. Sektion 5 i Dragarbrunnsgatan. Foto mot NNÖ.

Inom yta 1 påträffades ett flertal konstruktioner, A2, A3, A7 och A8. Dessa framkom på -1,3 m djup. Ovan dessa konstruktioner fanns ca 1-1,2 m recenta fyllnadslager av asfalt och ljusgulbrunt grus. Under denna nivå fanns ett 0,1-0,2 m tjockt lager av mörkbrungrå humös lera med inslag av träflis, putsfragment och tegelkross samt stora djurben. Detta har tolkats som rester av raseringslager med en generell datering till 1600-1700-tal. Inga konstruktioner var möjliga att se i lagret som innehöll gott om yngre rödgoods, glas och spik.

A2 utgjordes av tre långa förmultnade träplankor. Plankorna låg direkt på en hårdgjord ljus, något sotig leryta vilket tolkats konstruktionslager.

A3 utgjordes av en mycket fragmentarisk stenläggning som anlagts på A2 och A8 och stört denna äldre träkonstruktion. Möjligen anlades stenläggningen på 1600 eller 1700-talet. Stenarna var ca 0,1 m stora och låg på gulbrunt grus.

A8 har tolkats som resterna efter ett golv. Golvet utgjordes av sammanlagt ett 20-tal träplankor som låg i schaktets längdriktning, dvs NNV-SSÖ. Plankorna var något förmultnade och låg tätt ihop utan mellanrum. Både i den norra och i den södra delen fanns bevarade underliggande träkluvor. I den norra delen fanns även en kubb, som tolkats som ingående i huskonstruktionen. Som framgår av figur 30 var trägolvet ca 7 m långt och som mest 2,5 m brett. Det fanns en tydlig skarv i plankläggningen (se figur 30) och det kan tänka sig att golvet varit ännu större med en utbredning mot söder. Det grå partiet i figur 30, mellan A2 och A8, har tolkats som en äldre störning/nedgrävning. I denna påträffades yngre rödgoods och fajans (F33-F38) med en trolig datering till 1600 - 1700-tal.

På träläggningen A8 fanns ett tunt kompakt tramplager av siltig lera med gödsel, sot, kol och mycket träflis. Detta lager innehöll föremål som tolkats som tillhörande trägolvet användningstid. Här påträffades bla ett bokbeslag i silver, en skärva Westerwaldkeramik och ett flertal skärvor passglas. En glasskärva är av en mycket

ovanligt typ, sk Vetro a retorti. Fyndmaterialet kan datera A8 till 1500-talets slut till början av 1600-talet. Endast uppstickande delar av A8 togs bort innan schaktet grusades över och fjärrvärmeledningarna lades på plats. En mindre grop grävdes under A8 som visade att denna anlagts på ett 0,1 m tjockt konstruktionslager av ljus, något sotig lera. Under detta fanns ett lager infiltrerad lera ca 0,1 m tjockt och därefter vidtog naturlig varvig glacial lera.

Figur 33. Trägol A8 i Dragarbrunnsgatan. Foto mot SSÖ.

Figur 34. Trägol A8 i Dragarbrunnsgatan.

A7 var grävd genom trögolv A8s södra del. A7 utgjordes av en avfallsbinge med rektangulär form 1,7 x 1,2 m. Den låg i schaktkanten mot NÖ och dess mått kan alltså ha varit större. Avfallsbingen var träskodd med klavor i den NV och den SV kanten. I den SÖ-kanten fanns istället tätt stående störrar, ca 0,15 m i diameter. Den var synlig från -1,25-1,6 m under markytan och nedgrävd i opåverkad lera. Avfallsbingen innehöll gödselblandad lera med inslag av bark, träflis, näver, stora djurben, ett tunnband samt relativt mycket keramik.

Figur 35.
Fjärrvärmeschaktet och södra delen av A8 samt A7 under pågående undersökning. Foto mot SSÖ.

Figur 36. Ett urval av de fynd som påträffades i avfallsbinge A7.

Sektion 6 upprättades i den NÖ kanten av yta 1. Sektionens längd uppgick till 10 m. Denna finns presenterad i sin helhet i bilaga 1.

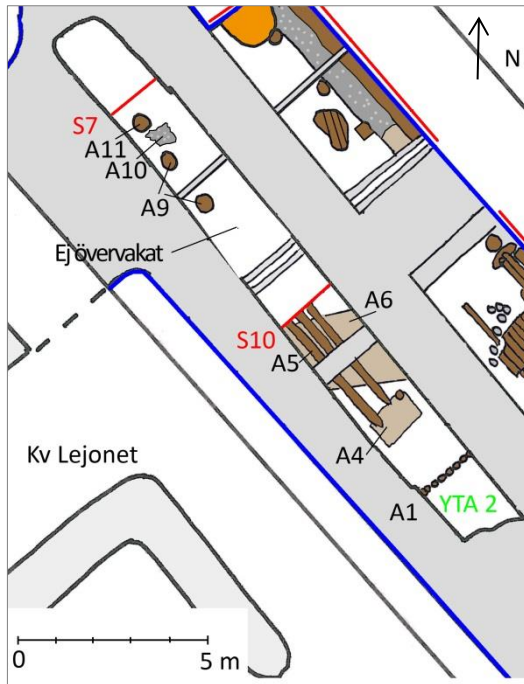

Figur 37. Joakim Kjellberg dokumenterar sektion 6 vid yta 1. Foto mot NNV.

Sammanfattningsvis kan konstateras att yta 1 innehöll lämningar i form av konstruktioner och kulturlager från slutet av 1500-tal till 1700 talets senare del. Inom ytan påträffades ett trägolv tillhörande en huskonstruktion med en trolig datering till slutet av 1500-talet eller 1600-talets början. Denna hade redan under 1700-talet förstörts av olika nedgrävningar och konstruktioner varav en stenläggning och en avfallsbinge.

Yta 2

Yta 2 omfattar en del av vattenledningsschaktet som inte var helt förstörd av äldre ledningsschakt. Ytan var ca 15 m lång i NNV-SSÖ riktning och 1,5 m bred och delvis förstörd av tvärgående ledningsdragningar (se figur 38). Ovan de påträffade lämningarna inom ytan fanns recenta fyllnadsmassor av grus, sten och asfalt ned till 0,7-0,9 m under mark. Därefter vidtog grus och sandblandade kulturlager med en generell datering till 1700-tal, ca 0,4-0,5 m tjockt. De äldre kulturlagerskikten var tillsammans ca 0,5 m tjocka och mer ler- och gödselblandade med inslag av träflis. Detta framgår av de upprättade sektionerna S7 och S10 (se figur 44 och 42).

Figur 38. Plan över yta 2 i vattenledningsschakt i Dragarbrunnsgatan. Blå linjer anger schaktkanter. Grå partier i schaktet markerar störningar. Röda linjer anger upprättade sektioner. Skala 1:200.

A1 betecknar en rad störrar inom ytans södra del. Denna har tolkats som en hägnad bestående av sammanlagt tio tätt ställda störrar. Störrarna var omkring 0,1 m i diameter och delvis förmultnade. De var nedslagna genom kompakt brunsvart lerig silt med inslag av krossat tegel ca 1,15 m under nuvarande markyta. Av störrarna var ca 0,4-0,5 m bevarade och de var nedslagna i den opåverkade leran. I det lager som störrarna var nedslagna i påträffades ett flertal skärvor av yngre rödgods från grytor och fat (F9, F14, F60, F61) samt glas (F64 och F76) liksom en liten kniv (F6). Fynden kan dateras till 1600-1700-tal, vilket tyder på att hägnaden troligen funnits på platsen under andra halvan av 1700-talet.

Figur 39. I södra delen av yta 2 påträffades en hägnad av sammanlagt tio störrar. Den kan troligtvis dateras till 1700-talets senare hälft. Foto mot NNV.

Figur 40. Arbetsbild över yta 2. Foto mot NV.

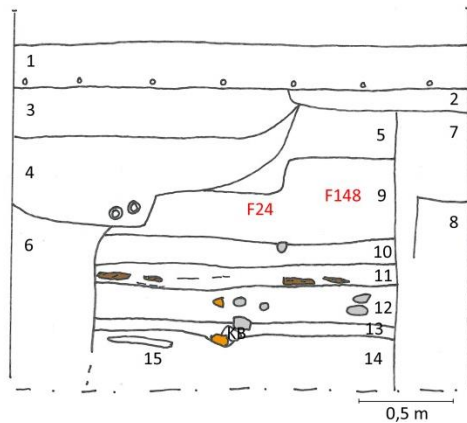
A4 utgjordes av en rektangulär nedgrävning under A5. Den mätte 1,2 x 0,9 m och var synlig vid 1,4 m djup under befintlig markyta. Nedgrävningen hade vertikala kanter och plan botten och var synlig ned till 2,33 m under markytan. Nedgrävningens norra kant var träskodd av kraftigt multnade kluvor. I nedgrävningens NÖ-del fanns resterna efter ett 0,3 m stort stolphål. A4 innehöll inget fyndmaterial och fyllningen utgjordes av mörkbrun humös lera med inslag av träflis, gödsel kol och sot. Nedgrävningens funktion är oklar. Möjligen kan latringrop eller avfallsgrop vara hypotetiska tolkningar.

A5 utgjordes av tre liggande plank som framkom på -1,2 m djup under markytan. Plankorna var 0,2 m breda och 1,5- 4 m långa och delvis förmultnade. De låg med ett mellanrum om 0,1 m på en plan hårdgjord yta av ljus lera. Dessa tre plankor har tolkats som golvplankor i en byggnad.

A6 låg under konstruktionslagret till A5 på -1,5 m djup under markytan. Det var en ca 2 m bred, skålformad nedgrävning ca 0,25 m djup. Nedgrävningen var fylld med humös lera med stort inslag av bark och trärester. Nedgrävningen har tolkats som ett äldre dike som löpt i närmast Ö-V riktning.

Figur 41. Nedgrävningar efter latringrop/avfallsgrop A4 till höger och efter dike A6 till vänster. Foto mot Ö.

Figur 42. Sektion 10 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

- 1, Asfalt.
- 2, Asfalt.
- 3, Stenkross.
- 4, Sten och grusfyllning runt ledning.
- 5, Ljus gulbrunt grus.
- 6, Nedgrävning för markvärme.
- 7, Nedgrävning för brunn, stenkross.
- 8, Betongbrunn.
- 9, Grusigt torrt kulturlager av grå sandig lera med stänk av kol, tegel, kalkbruk, sten. Raseringslager 1700-tal.
- 10, Som 9 men med mer lera och gödselinslag.
- 11, Bebyggelsenivå av liggande träplank i brun myllig lera med träflis, bark, kolbitar.
- 12, Ljus gråbrun lera med gödsel, bark, tegelkross och djurben (konstruktionslager?)
- 13, Mörk gråbrun kompakt lera med gödsel och kol.
- 14, Opåverkad varvig lera.
- 15, som L13

A9, på norra delen av yta 2, utgjordes av två stolphål ca 0,35 m i diameter. Stolphålen hade vertikala nedgrävningsskanter och plan botten. Själva stolparna har troligen dragits upp och hålen innehöll vid undersökningstillfället brun humös lera med träflis och kolstänk.

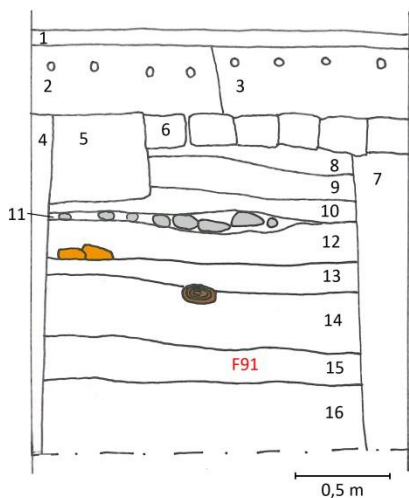
A10 utgjorde en fragmentarisk rest av stenläggning på ca -1,2 m djup under befintlig markyta. Stenläggningen var lagd av 0,05 m stora runda stenar och dess sammanlagda yta var ca 1 m². Den har tolkats som en rest efter en gårdsplan eller dylikt med en datering till sent 1700-tal.

Figur 43. Fragmentarisk stenläggning A10 inom yta 2. Foto mot N.

A11 utgjordes av ett stolphål som sannolikt hör samman med stolphålen A9. Även detta stolphål var fyllt humös brungrå lera med träflis. Sannolikt utgör de tre stolparna A9 (2 st) och A11 tillsammans en konstruktion. Dess stratigrafi pekar mot en datering till 1700-tal.

Figur 44. Sektion 7 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

- 1, Asfalt.
- 2, Betong.
- 3, Asfalt.
- 4, Ledningsschakt.
- 5, Ledningsschakt.
- 6, Storgatsten, äldre vägbeläggning.
- 7, Ledningsschakt för spillvatten.
- 8, Ljus sand, recent.
- 9, Rödbrun grusig lera med sten, recent.
- 10, Humös gråbrun lera med träflis och tegelkross. Raseringslager 1700-tal.
- 11, Stenläggning A10.
- 12, Gråbrun lera med rikliga inslag av tegelkross och stenflis. Raseringslager.
- 13, Ljus gråbrun lera med gödsel, bark, tegelkross och djurben.
- 14, Mörk gråbrun kompakt lera med gödsel, bark, tegelkross och djurben.
- 15, Gödselblandad lera med kol, djurben och enstaka träflis. Fynd av kammakerispill.
- 16, Opåverkad varvig lera.

Partiet söder om A9 övervakades inte då det grävts bort före arkeolog kom till platsen. Partiet norr om A11 och sektion S7 övervakades (figur 38). Här kunde samma lagerföljd som i sektionen observeras. Från bottenlagret insamlades en hel del kammakerispill. Detta utgjordes av avhuggna ledändar från djurben (nöt och häst) samt enstaka fragment av förarbeten till kamskenor (F91). Inget daterbart material framkom i lagret men dess stratigrafiska förhållande och kammakerispillet gör det troligt att det representerar ett medeltida avfallslager uppkommet genom hantverksaktivitet.

Figur 45. Sektion 7 i norra delen av yta 2. Foto mot N. Joakim Kjellberg, Upplandsmuseet.

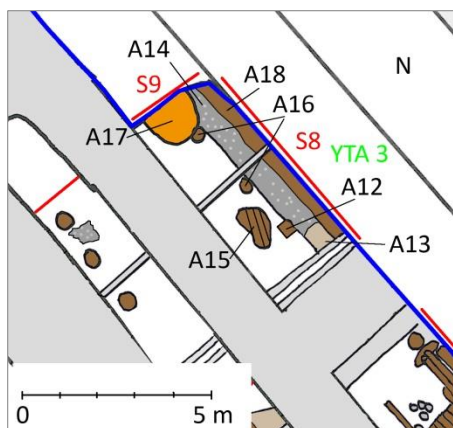
Sammanfattningsvis kan fastslås att yta 2 innehöll konstruktioner och kulturlager från medeltid till 1700-talets senare del. De yngsta lämningarna inom ytan utgjordes av en hägnad samt en stenläggning med en trolig datering till 1700-talets andra hälft. Inom ytan påträffades också resterna efter ett planklagt golv med en trolig datering till 1500-1600-tal (utifrån stratigrafin). Från samma fas torde även konstruktionen tillhörande de stolpar som påträffades härröra. Under denna bebyggelsenivå fanns ett äldre dike samt en avfallsbinge/latringrop. Inom ytan påträffades ett avfallslager med kammakerispill, sannolikt medeltida. Om tillverkningen av kammar skett på platsen eller någon annan närliggande plats var inte möjligt att reda ut pga sentida störningar.

Yta 3

Yta 3 omfattar en ostörd del av fjärrvärmeschaktet norr om yta 1. Ytan var ca 5 m lång i NNV-SSÖ riktning och 2 m bred och delvis förstörd av tvärgående ledningsdragningar (se figur 46). Ovan de påträffade lämningarna inom ytan fanns recenta fyllnadsmassor av grus, sten och asfalt ned till 1 m under mark. Därefter vidtog grus och sandblandade kulturlager med en generell datering till 1700-tal, ca 0,4-0,5 m tjockt. Kulturlagren grävdes inte ned till opåverkad nivå. För bottennivåer se sektion 6). Två sektioner upprättades inom ytan, sektion 8 och 9. Dessa finns redovisade i bilaga 2.

Figur 46. Översikt över yta 3 och upprättade sektioner, S8 och S9 vilka presenteras i bilaga 2. Foto mot Ö. Joakim Kjellberg, Upplandsmuseet.

Figur 47. Plan över yta 3 i fjärrvärmeschaktet i Dragarbrunnsgatan. Blå linjer anger schaktkanter. Grå partier i schaktet markerar störningar. Röda linjer anger upprättade sektioner. Skala 1:200.

A12 utgjordes av en kubb med kvadratisk tvärsnitt ca 0,35 x 0,35 m stor. Den var delvis förmultnad och påträffades ca 1 m under markytan. Den hör sannolikt samman med stolparna A16 som påträffades ett fåtal meter mot norr.

Figur 48. Fragmentarisk kubb A12 på yta 3. Foto Joakim Kjellberg, Upplandsmuseet.

A13 utgjordes av en oval nedgrävning som uppfattades som stensködd. Den påträffades -1,1 m under markytan och var 0,7-1 m i diameter och ca 0,2 m djup. Den innehöll trärester i grusig lera och dess funktion är ej klarlagd.

A14 utgjordes av en stensatt ränna. Den påträffades -1,3 m under markytan och var lagd ett skift av 0,1 m stora runda stenar. Rännan löpte i schaktets riktning, dvs NNV-SSÖ. Den har tolkats som en syllränna sammanhörande med A12, A16 och A18. I rännan påträffades F81, en holländsk kritpipa daterad till 1620-1635.

Figur 49. Stensatt ränna A14.
Foto Joakim Kjellberg,
Upplandsmuseet.

A15 utgjordes av en mycket fragmentarisk rest efter en trälagd yta, möjligen ett brädgolv. Denna var störd av ovanliggande lämningar som dateras till 1700-talet. Direkt under A15 påträffades ett kritpipsskaft som daterats till 1620-1635.

A16 betecknar resterna efter två runda kubb eller stolpar. Dessa hade en nedbruten trästruktur och var 0,4 m i diameter. De påträffades ca 1 m under markytan och låg i kanten av den stensatta rännan A14. Sannolikt hör de samman med kubb A12.

A17 utgjordes av ett 0,2 m tjockt lager av bitar av tegelstenar med inblandning av kalkbruk. Lagret framkom 1 m under befintlig markyta och skar delvis underliggande A14. A17 har tolkats som lämningarna av ett fundament, möjligen ett spisfundament. Troligen har denna en relativt sen dagtering, gissningsvis från slutet av 1700-talet.

A18 utgjordes av horisontellt liggande trärester som påträffades bredvid den stensatta rännan A14. Trät var stark förmulnat och gödselblandat. Det påträffades i schaktkanten och därför är det svårt att avgöra ursprungligt utseende och funktion.

Figur 50. A17, lämningar som tolkats som resterna efter ett spisfundament. Foto mot N av Joakim Kjellberg, Upplandsmuseet.

Sammantaget innehöll yta 3 ett flertal tidsskikt från 1600-talets början till slutet av 1700-tal. Troligen finns även ca 0,2-0,3 m tjocka kulturlager kvar under det nu undersökta lämningarna. Inom ytan påträffades ett spisfundament från slutet av 1700-talet. Under detta fanns spår efter en byggnad i form av stolphål, kubb och en stensatt ränna (A12, A14 och A16). Denna bebyggelse kan troligen härledas till början eller mitten av 1700-talet. De äldsta spåren av bebyggelse utgjordes av en rest efter ett brädgolv. Denna har preliminärt daterats till första halvan av 1600-talet.

Fynd

Fyndmaterialet från undersökningen är relativt omfattande med tanke på ansenliga sentida störningar i det övervakade området. I fält valdes endast fynd som var möjliga att knyta till en kontext att samlas in. Inte heller sentida fyndmaterial från störningar och raseringslager har omhändertagits.

Sammanlagt omfattar fyndmaterialet 150 fyndposter och 193 enskilda fynd. Fyndmaterialet utgörs främst av keramik med en tyngdpunkt på yngre rödgods från 1600-1700-tal. I materialet finns också glas, järnföremål och kritpipor. För fullständig fyndlista se bilaga 3. Nedan lyfts endast enskilda fynd fram som representerar materialets mångsidighet och datering.

Figur 51. Fyndmaterialet från undersökningen.

Keramik

Keramikmaterialet utgör huvudparten av fyndmaterialet från undersökningen. I materialet finns främst yngre rödgoods men även stengods, vitgods, majolika, fajans och porslin. Det yngre rödgodset, BII:4, är en stor och varierad keramikgrupp som spänner över en lång tidsperiod. Det yngre rödgodset från denna undersökning kan främst dateras till 1600-1800-tal. I materialet förekommer kärl med hornmålning i figurala motiv, cirkelmotiv, punktmotiv samt engoberade kärl med hemmring och även sekundärbrända kärl. Den övervägande delen av det yngre rödgodset är lokalt producerat med det förekommer även importerade kärl (se fyndlistan, bilaga 1). I materialet finns också de vanligt förekommande trefotsgrytorna.

Fyra fyndposter keramik är stengods CII och nästanstengods. Den ena stengodsskärvan kommer från ett högdekorerat tyskt stengodskrus, sk Westerwaldgods (F139) med datering till 1600-talets första fjärdedel. De två skärvorna nästanstengods F57 är tillverkat i Siegburg respektive F58, troligen Niedersachsen, med en möjlig datering till 1400-tal.

Figur 52. Fragment av rikligt dekorerat dryckeskrus med karakteristisk koboltblå glasyr från Westerwaldområdet, F139. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet

Värt att lyfta fram är även skärvor av vitgods. Dessa fyra skärvor kommer från kärl vilka troligen importerats från Holland och Tyskland. I materialet finns även en skärva fajans (F34) med vit och blå heltäckande tennglasyr med växtornamentik. Möjligen är detta en skärva Faenza från Italien.

Glas

13 fyndposter utgörs av glas. Det rör sig om planglas till fönster, buteljglas samt glas från dryckeskärl. Mest intressant är fynden av dryckeskärl. I gruppen finns ett passglas med pålagd glastråd (F28) samt ytterligare en skärva från en ett dryckeskärl med pålagd glastråd (F31).

Anmärkningsvärd är skärva F25 som troligen kommer från ett venetianskt importkärl. Skärvan som är opakvit har en bård med tvinnad glastråd tillverkad i en ovanlig teknik kallad *Vetro a retorti*.

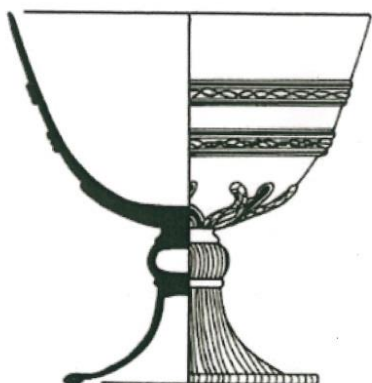

Figur 53. Fragment av rikligt dekorerad glasbägare med bård med tvinnad glastråd, Vetro a retorti. Tillverkad i Venedig, Italien eller i Nederländerna vid slutet av 1500-talet eller tidigt 1600-tal. F25. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet

Glasbiten F25 härrör från en dryckesbägare där bården med den tvinnade glastråden troligen suttit horisontellt på bågarens övre del en bit ifrån kanten. Glas av detta slag är ovanliga i Sverige och några direkta paralleller har inte gått att hitta, men finns sannolikt om man djupdyker i materialet och går igenom olika föremålsmagasin. Skärvor med reticella/latticino teknik har påträffats i Stockholms medeltida kulturlager. Dessa har en huvudsaklig datering till slutet av 1400-talet till slutet av 1500-talet (Henricson 2002). Det är oklart om dessa skärvor har likhet med skärvan från Dragarbrunnsgatan.

Glas med Vetro a retorti tillverkas uteslutande i Venedig under 1300-talet. Från mitten av 1400-talet startade en produktion av glas som försökte efterlikna det venetianska glaset och dess tekniker. Detta glas tillverkat främst i Tyskland, Nederländerna, England, Frankrike och Spanien omnämns "facon de Venise" (venetiansk stil) och att okulärt avgöra var ett glas är tillverkat är i princip omöjligt (Willmott 2004 s, 271ff). Under 1500-talet ökade efterfrågan på högkvalitativt venetianskt glas i Europa och under 1500-talets senare del står England för en stor del av importen. Att äga dessa exklusiva glasbägare blir mode bland samhällets översta skikt. I arkeologiska kontexter från 1500-talets England påträffas skärvor av glaset främst i slottsmiljöer och palats. Under 1600-talet sprider sig användandet av exklusivt glas till fler i samhället än det absoluta toppskiktet, men det är fortfarande inte en var mans ägodel (Willmott 2004).

Glasskärvan från Dragarbrunnsgatan (F25) påträffades i sektionen, precis ovanpå trägolvet A8. Stratigrafiskt kan kontexten dateras till slutet av 1500-talet till början av 1600-talet. Att påträffa en glasbit från en så exklusiv glasbägare i Dragarbrunnsgatan är intressant. Möjligen bodde någon på platsen som tillhörde samhällets övre skikt eller så har glasbiten på något sätt hamnat där ändå.

Figur 54. Rekonstruktionsskiss av dryckesbägare med Vetro a retorti samt Vetro fili (vid foten) teknik. Påträffad i Canons Ashby i Northamptonshire. Daterad till 1540-1560. Från Willmott 2004.

Metallföremål

Vid den arkeologiska schaktningsövervakningen påträffades nio metallföremål i de kontexter som undersökts. Detta innebär att metallföremål från sentida kontexter gallrades direkt i fält däribland spik, järnbeslag mm. Bland metallföremålen finns åtta järnföremål samt ett föremål i silver. Järnföremålen F2-F5 utgörs av en nit, en dörrkläpp, en byggnadsdetalj av okänd funktion samt en nyckel. I materialet finns två knivar F6 och F7. Den ena, F6 är sannolikt en vanlig arbetskniv med nedsliten egg. F7 utgörs av en matkniv (bordskniv) med snidat hornhandtag med kanaler som ger skaftet ett mångfasetterat tvärsnitt. Även en hästsko (F8) i järn samt en spik F33 påträffades, vilka båda har gallrats.

Silverföremålet är ett bokbeslag (F1). Beslaget är endast 2,5 x 2,5 cm stort och ca 2 mm tjockt. Det har en triangulär form med genombruten bågform längs ena kanten. Ovansidan har dekorerade fält samt ett monogram i mitten, möjligen med initialerna HB. Ovanför detta ses något som påminner om ett bomärke. Beslaget har troligen från början suttit på en bibel.

Figur 55. F1, Bokbeslag i silver ca 2,5 x 2,5 cm stort. I mitten ses ett lagerkransomgärdat monogram, HB, samt ovan detta ett bomärke. Beslaget har sannolikt suttit på en bibel och kan stratigrafiskt och stilmässigt dateras till 1600-talets början. Foto Bengt Backlund, Upplandsmuseet.

Bokbeslaget hittades på trägolvet A8. Detta medför att beslaget och glasskärvan troligen är samtida. Båda dessa fynd indikerar en högreståndsmiljö.

Kritpipor

Vid schaktningsövervakningen påträffades nio skaft från kritpipor. Fem av dessa var odekorerade och ej möjliga att ges en datering. Fyra kritpipsskaft var försedda med dekor. F32 hade kryss och punktörnering, sk millning. Till Arne Åkerhagen, Tobaks och tändsticksmuseet sändes kritpipsskaften F81, F82 och F143. Dessa tre var försedda dekor av med 4-rombsbunt (fyra romber som sitter tätt) med fransk lilja. Det rör sig om holländska pipor med en datering till 1620-1635 (se fyndlista samt bilaga 3).

Figur 56. Ett av tre F81 kritpipsskaft, med dekor, daterad till 1620-1635. Foto Arne Åkerhagen, Tobaks och tändsticksmuseum.

Fyndomständigheterna och dateringen av kritpiporna visar att bebyggelselämningarna på yta As norra del troligen är från 1600-talets första hälft.

Övrigt

Kakel finns representerat i tre fyndposter, F10, F39 och F49. Dessa är sannolikt så kallat rumpkalkel och alla tre har grön glasyr. F39 är troligen en del av ett krön och F49 har figuralt motiv.

Vid undersökningen påträffades även ett kilformat bryne (F56) med slipskåra för en nål.

I sektion 7, i botten av schaktet påträffades närmare 800 g kammakerispill (F91). Detta utgjordes av avsågade ledändar från häst och nöt, samt förarbeten till kamskenor. I samma lager påträffades även ett hornämne (F72), en slaggbit (F92), en bit lerklining (F93) samt en bit av ett tunnband i trä (F73). Fynden är troligen de äldsta på platsen med en preliminär datering till medeltid.

Fynden förvaras på Upplandsmuseet i väntan på fyndfördelning från Riksantikvarieämbetet. I skrivandets stund är metallföremålen på konservering hos konservator Tomas Lindell på Malmö Museer. Glasbiten F25 konserveras på Acta Föremålskonservering AB i Stockholm.

Tolkningsdiskussion

Schakten på Dragarbrunnsgatan och Smedsgränd var relativt stora och djupa. Till största delen följdes äldre ledningsdragningar där var kulturlagren sedan länge var bortgrävda. Inom avgränsade partier fanns dock välbevarade kulturlager kvar.

I schaktet på Dragarbrunnsgatan fanns lämningar efter stadsbebyggelse med en generell datering till perioden 1500-1750. Här påträffades rester efter hus i form av raseringslager, trälagda golvlager och stolphål. Intill dessa ytor fanns hägnader, diken samt fragmentariska gårdsytor/ gårdsbeläggningar. Bevarandegraden var relativt hög trots hårt kompakterad stratigrafi. Sannolikt rör det sig lämningar efter bostadshus. Bebyggelsen har inte varit möjlig att närmare avgränsa eller karakterisera på grund av de begränsade ytorna och störningar.

Utifrån de begränsade schakten är det problematiskt att tolka de rumsliga strukturerna på platsen. Det finns dock en tendens till att husen följer Dragarbrunnsgatans nuvarande sträckning, d.v.s NV-SÖ-riktning. Troligen har schakten berört ett kvarter med stadstomter som under 1760-talet revs i samband med framdragandet av gatan. Några av de diken och hägnader som påträffats skulle kunna utgöra tomtgränser inom detta forna kvarter. Men det finns också ett stort dike som löper i närmast Ö-V riktning. Möjligen kan detta dike vara äldre och representera en förändring av markutnyttjande från odlingsmark till bebyggd yta.

Kulturlagertjockleken på platsen varierade beroende på hur tjocka de recenta fyllnadsmassorna var, samt hur djupt schakten grävdes. Generellt rörde det sig om ca 0,6-1,2 m tjocka lager. De övre kulturlagren var mer uttorkade och grusblandade än de nedre, som innehöll mer gödsel och bevarat trä.

Från undersökningen har sammanlagt 150 fyndposter och 193 enskilda fynd registrerats. Fyndmaterialet utgörs främst av yngre rödgods från 1600-1700-talen. I materialet finns även stengods, vitgods, majolika, fajans och porslin representerat varav en hel del från importerade kärl. Nämnas bör också ett bokbeslag i silver med ett bomärke, samt fyra kritpipsfragment från Holland, vilka daterats till 1620-1635. Även en mycket ovanlig glasskärva har påträffats på platsen. Denna är från en rikt dekorerad dryckesbägare med tvinnad tråd, sk Vetro a retorti. Glaset som troligen är från slutet av 1500-talet har möjligen tillverkats i Venedig eller någonstans i Nordeuropa (då som "kopia" av ett venetianskt glas).

Endast på ett ställe i Dragarbrunnsgatan kunde medeltida kulturlager dokumenterats. Detta lager innehöll närmare ett kilo kammakeriavfall från tillverkning av kammar. Avfallet utgjordes av avsågade ledändar från nöt- och hästben, samt förarbeten till kamskenor. I samma lager påträffades även ett hornämne, lerklining, slagg och ett tunnband. Att datera det medeltida fyndmaterialet närmare, låter sig inte göras.

Sammanfattningsvis visar den arkeologiska undersökningen på Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd på lämningar efter urban bebyggelse från 1500-1700-tal, samt hantverksaktivitet från medeltid.

Sammanfattning

Efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län har Upplandsmuseet, avdelning Arkeologi utfört en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med markarbeten i Dragarbrunnsgatan och Smedsgränd i centrala Uppsala. Bakgrunden till arbetet var Uppsala Vattens omläggning och renoveringar av äldre vattenledningar och fjärrvärme. Arbetet samordnades med Uppsala kommuns arbeten med markvärme och el. Arbetet utfördes maj-augusti 2013 efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län, Kulturmiljöenheten (dnr 431-5767-13).

Det arkeologiska resultatet visar på bitvis mycket välbevarade kulturlager på platsen. Här framkom rester efter golv i bostadshus, äldre gårdsytor, hägnader, diken och avfallsgropar. Merparten av de undersökta lämningarna har en generell datering till ca 1500-1750. På platsen framkom även rester efter medeltida kammakeriverksamhet. Fyndmaterialet var relativt omfattande och dominerades av yngre rödgoods. Bland fynden finns även skärvor av importerat stengods, importerade kritpipor med en datering till 1600-talets första hälft, ett bokbeslag i silver samt en ovanlig glasbit vilken möjligen tillverkats i Venedig under slutet av 1500-talet. Trots att stora delar av kulturlagren sedan tidigare var utschaktade har den arkeologiska övervakningen har givit ett breddat kunskapsläge kring bybyggelsens etablering och utveckling i Dragarbrunnsområdet.

Administrativa uppgifter

Plats: Dragarbrunnsgatan-Smedsgränd, Dragarbrunn 27:2, 31:1 mfl. Uppsala stad.

Fornlämning: Uppsala stad 88:1

Fornlämningstyp: Stadslager.

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.

Orsak till undersökning: Övervakning i samband med markarbeten för VA, FV, el och markvärme.

Uppdragsgivare: Uppsala Vatten och Avfall AB.

Fältarbetsperiod: 16/5 - 10/8 2013

Upplandsmuseets projektledare: Anna Ölund.

Upplandsmuseets diarienummer: Ar 266-2013

Upplandsmuseets projektnummer: 8438

Länsstyrelsens handläggare: Tony Engström.

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-5767-12. 2013-05-07

Koordinatsystem och höjdsystem: Uppsala kommun. Sweref 99, RT 2000.

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: 150 fyndposter och 193 enskilda fynd varav 4 gallrade. Fynden förvaras på Upplandsmuseet i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Anund, Johan., Carlsson, Ronnie & Syse, Bent. 2001. Uppsalas medeltid och 1600-talets kartor. Uppland 2001. Uppsala.

Anund, Johan., Bergquist, Ulla., Bäck, Mathias & Pettersson, Karin. 1992. A Medieval Cauldron-Foundry. Craftmanship and Craftsmen in Pantern, Uppsala. I Rescue and Research. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter No 2. Stockholm.

Henricson, Lars G. 2002. ”Drycke glass” i Stockholms jord från 1200-tal till 1900-tal. I Upptaget. Arkeologi i Stockholm inför 2000-talet. Stockholm.

Redin, Lars. 1976. Medeltidsstaden 3 1976. Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Uppsala. RAÄ och SHM rapport. Stockholm.

Roslund, Ylva. 1983. Rapport. Stadsarkeologisk provundersökning i fastigheten Dragarbrunnsgatan 28:1, Kvarteret Oxen, Uppsala, Uppland. Arkivrapport.

Roslund, Ylva. 1997. Uppsala innerstad. Arkeologisk förundersökning. Dragarbrunnsgatan, Bredgränd, Smedsgränd, Bangårdsgatan, Kungsängsgatan, S:t Persgatan med Gamla torget och S:t Larsgatan. Raä 88, Uppsala, Uppland. UV Uppsala Rapport 1997:53.

Syse, Bent. 1985. Dragarbrunnsgatan i Uppsala. En arkeologisk schaktningskontroll 1984. RAÄ Rapport UV 1985:27.

Syse, Bent (manus) med bidrag av Anna Ölund och Joakim Kjellberg. StadsGIS 1 Uppsala. Förstudie av arkeologiska undersökningar inom fornlämningsområdet för Uppsala äldre stadsbebyggelse. Upplandsmuseet.

Wahlberg, Mats. 1994. Uppsala stads historia IX:1. Uppsalas gatunamn. Uppsala.

Willmott, H. 2004. Venitian and Falçon de Venise Glass in England. In Page, J A. Beyond Veice: glass in Venetian style 1500-1750. New York.

UM Top. Upplandsmuseets Topografiska Arkiv. Arkivmaterial.

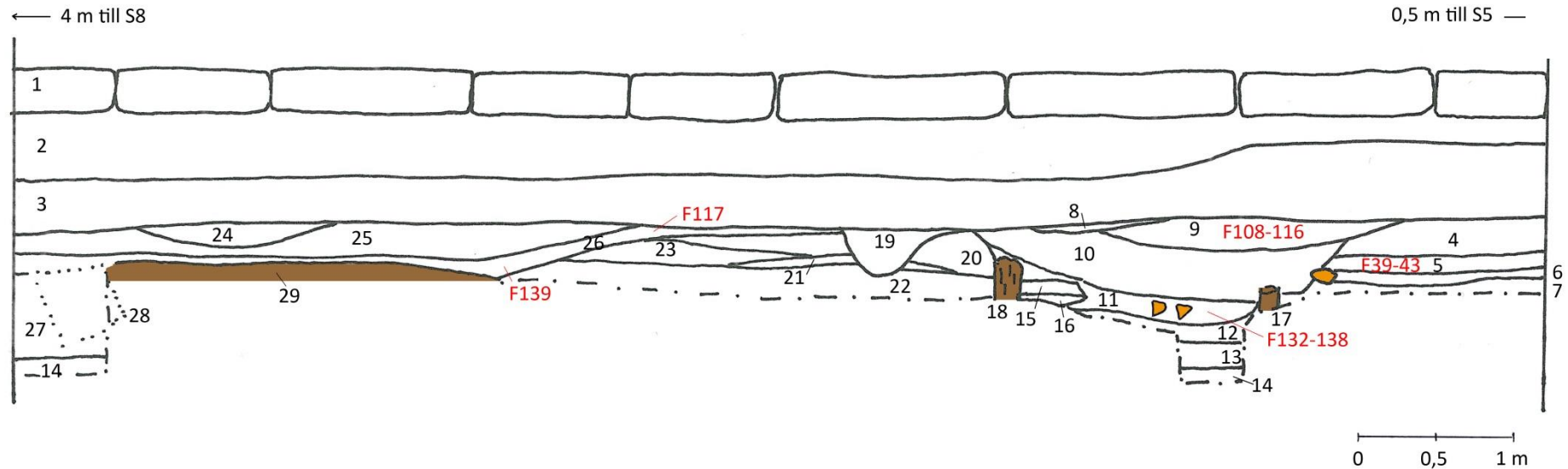
LMV. Lantmäteriverkets arkiv. Regleringskarta. Uppsala stad. År 1643. Akt B70-1:3.

LMV. Lantmäteriverkets arkiv. Kvarterkarta, Uppsala stad. År 1702. Akt B70-1:12.

UUB. Uppsala universitetsbibliotek. Kvarterkarta, Uppsala stad. År 1671.

Uppgifter via mail från Arne Åkerhagen, Tobaks och Tändsticksmuseum, Skansen. Stockholm.

Sektion 6. Dragarbrunnsgatan. Ritad mot NNÖ.

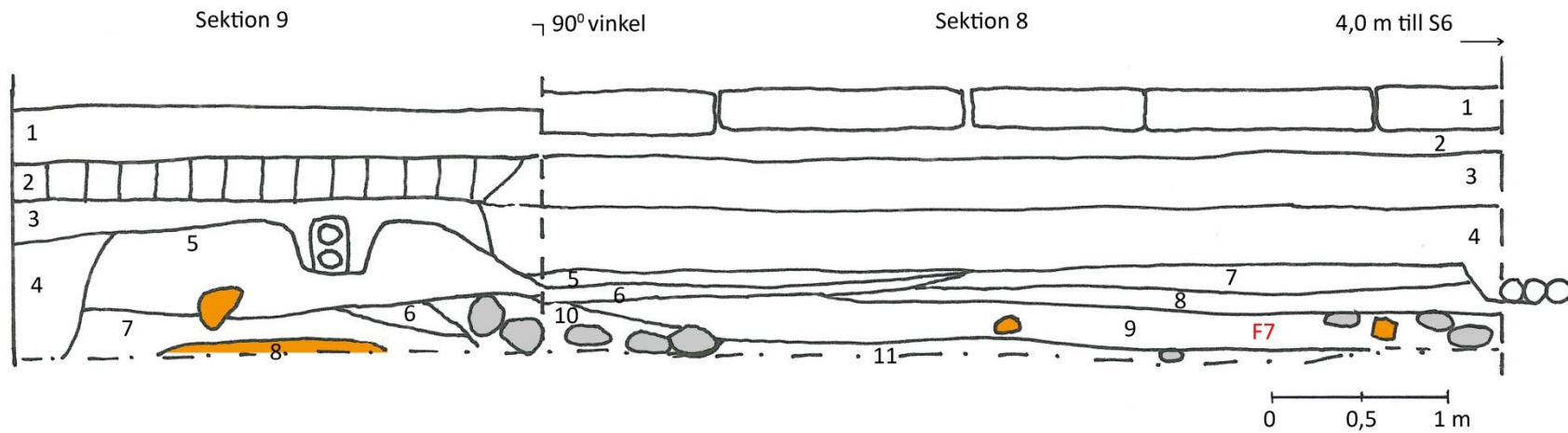
Figur bilaga 1. Sektion 6 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning:

1. Trottoarsten.
2. Bärlager av grus, sand och betong.
3. Bärlager av grus.
4. Brunsvart heterogen lera med träflis, kol och ben.
5. Gödsel- och träflisblandad lera.
6. Gråsvart heterogen lera med mycket träflis och enstaka tegelkross.
7. Ljusgrå sandig lera.
8. Svart kolblandad lera med inslag av gödsel och träflis. Ev brandlager.
9. Ljus gråbrun lera med tegelkross och småsten.
10. Brungrå heterogen lucker lera med rikligt av träflis.
11. Heterogen sandig lera med kalkbruk, enstaka tegel.
12. Ljusgrå sandig lera.
13. Mörkbrun siltig lera med träflis, småsten och djurben. Medeltid?
14. Opåverkad ljus lera.
15. Gråsvart heterogen lera.
16. Kalkbruk.
17. Trästör, nedbruten struktur.
18. Del av kluva, nedbruten struktur.
19. Äldre störning. Homogen rödbrun sand.
20. Homogen brunsvart lera med träflis, djurben och enstaka tegelstänk.
21. Brunsvart lucker kolblandad lera med rikligt av träflis.
22. Brunsvart kompakt lera med inslag av kol.
23. Ljus gråbrun siltig lera med inslag av enstaka tegelbitar.
24. Sentida nedgrävning med rödbrun sand.
25. Ljusgrå homogen siltig lera med enstaka tegelbitar.
26. Brunsvart kompakt lera med rikligt av träflis och kol, enstaka tegelbitar.
27. Mörkbrun siltig lera med träflis och tegel.
28. Stock ingående i A8, projekterad.
29. Liggande träplanka med nedbruten struktur. Golv A8.

Sektion 9 och 8. Ritad mot NNV respektive NNÖ.

Figur bilaga 2. Sektion 9 och 8 i skala 1:40.

Sektionsbeskrivning sektion 9:

1. Asfalt.
2. Storgatsten, äldre gatunivå.
3. Bärlager av sand, samt äldre ledningsdragnig.
4. Störning, äldre dagvattenschakt.
5. Gråbrun heterogen sand och grusblandad lera med inslag av tegelkross.
6. Gödselblandad lera med stråk av rent gödsel.
7. Brunröd homogen gödselblandad lera med träflis. Bebyggelsenivå 1500-1600-tal (A15).
8. Lager med tegelkross samt enstaka hela tegelstenar. Inslag av murbruk. Rasing/ fundament (A17).

Sektionsbeskrivning sektion 8:

1. Trottoarsten.
2. Bärlager av sand.
3. Betongfundament.
4. Bärlager, stenkross.
5. Brunröd sandig lera med tegelkross, kol, murbruksklumpar. Raseringslager 1700-tal.
6. Gråsvart sandig lera med småsten och tegelkross. Marknivå 1600-1700-tal.
7. Som 5.
8. Som 6.
9. Brunröd grusig lera med rikligt av sten, träflis, tegelkross. Mkt yngre rödgods i lagret. 1600-tal.
10. Stenfylld väggräna A14.
11. Gödselblandad smetig lera med kolinslag.

Bilaga 3. Fyndlista

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
1	Yta 1	Ovan A8	Silver	Beslag	Bokbeslag			25	25	4	1	1	Senmedeltid	Triangulärt bleck med genombruten bågform längs ena kanten. Dekorerede fält. I mitten monogram och ovan detta ett bomärke. Konserveras Malmö Museer (MM)
2	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Järn	Nit	Båtnit?	hel		40	25	59	2	1		Två stora nitar varav en med rombiskt huvud Konserveras MM
3	Yta 1	A8	Järn	Handtag	Dörrkläpp?	hel		100	100	149	1	1		Rund intakt järnring med vuls på ena sidan. Konserveras MM
4	Yta 1	A8	Järn	Nyckel		hel		130	5	33	1	1		Intakt nyckel. Rundat grepp, vridet ax i förhållande till ansats, platt stam, Tappar ej synliga. Konserveras MM
5	Yta 3	Ovan A15	Järn					140	35	147	1	1	1500-tal?	Långsmalt korroderat föremål. Ihåligt av järn med trärester. Konserveras MM
6	Yta 2	Schaktfynd Vid A1 -1,2 m	Järn	Kniv				125	15-22	60	1	1		Kniv med kort trubbigt blad, lång tånge ej handtag. Konserveras MM
7	Yta 1	Sektion 8 Lager 2	Järn	Kniv	Brodskniv	hel		185	15	44	1	1		Bordskniv av järn med tunt spetsigt blad. Snidat skaft av horn.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
														Konserveras MM
8	Yta 1	Ovan A8	Järn	Hästsko				100	35	98	1	1		Halv korroderad hästsko. Gallrad
9	Yta 2	Yta 2 -1,3 m N om A1	Keramik	Fat	Yngre rödgods	myrning		200	75	176	1	1		Fatmyrning med kraftig profilerad myrning. Vit engobe, hornmålning, rinnande glasyr utsida.
10	Schakt i Dragarbr.g närmast Vaksalag.	Sektion 4 Lager 9	Kakel	Platta				45	25	20	1	1		Del av kalkelplatta, troligen rumpkakel. Ovansida med grön glasyr.
11	Korsning Dragarbr-Smedsg.	Sektion 1 Lager 7	Keramik	Kärl	Vitgods	buk	Import, Tyskland	40	25	6	1	1		Ljust tunnt gods. Gul blyglasyr
12	Yta 2	Ovan A1 -1,2 m	Keramik	Fat	Yngre rödgods	myrning		80	28	39	1	1		D-formad myrning, vit engobe, hornmålad, polykrom.
13	Yta 2	Ovan A1 -1,35 m	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	myrning		85	25	46	1	3		Mörkgrön blyglasyr
14	Korsning Dragarbr-Smedsgr.	Sektion 3 Lager 6	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	fot		50	35	113	1	2		Tjockt ben till trefotsgryta.
15	Yta 1	Sektion 5 Lager 7	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	fot		45	24	28	1	1		Ben till trefotsgryta med rinnande glasyr.
16	Yta 2	Vid A1	Keramik	Panna	Yngre rödgods	skaft		96	65	107	1	1		Rörskaft till gulglaserad panna.
17	Yta 2	Vid A1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods			25	20	4	1	1		Tunnväggig. Gul blyglasyr.
18	Yta 2	Ovan A1	Keramik	Kruka	Yngre	myrning		110	40	129	1	5		Brun blyglasyr

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
					rödgoods									
19	Yta 2	Ovan A1	Glas	Kärl	Buteljglas			25	20	3	1	1		Ljusgrönt buteljglas.
20	Yta 2	A5	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mykning		42	30	15	1	1		Brun blyglasyr, vit engobe.
21	Korsning Dragarbr-Smedsgr	Sektion 1	Keramik	Kärl	Yngre rödgods			41	31	13	1	1		Heltäckande vit engobe, hemmring.
22	Yta 1	A2	Keramik	Kärl	Yngre rödgods			45	45	22	1	1		Polykrom glasyr, hornmålning, figuralt motiv.
23	Yta 1	A2	Glas	Planglas	Fönsterglas			40	30	5	1	1		Planglas med kröjsade kanter.
24	Yta 2	Sektion 10 Lager 9	Keramik	Kärl	Yngre rödgods	mykning		20	10	1	1	1		Brungrön blyglasyr.
25	Yta 1	Sektion 6, bottenlagret A8	Glas	Kärl	Dryckeskärl		Venedig?	14	12	1	1	1		Vetro a retorti- bård med tvinnad glastråd. opakvit. Konserveras ACTA
26	Yta 1	Sektion 6, bottenlagret A8	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	mykning		120	40	86	1	1		Brun blyglasyr. Mykning med bakåtböjd, uppvikt vågig kant.
27	Yta 1	Ovan A8	Glas	Kärl	Dryckeskärl	mykning		27	19	1	1	1		Ljusgrönt tunt glas med små blåsor i glasmassan.
28	Yta 1	Ovan A8	Glas	Kärl	Dryckeskärl	Buk		35	33	2	1	1		Passglas med pålagd glastråd
29	Yta 1	Ovan A8	Glas	Planglas	Fönsterglas			35	25	6	2	2		Två bitar grönt fönsterglas med kröjsade kanter.
30	Yta 1	Ovan A8	Glas	Planglas				33	33	2	1	1		Plan glasbit med tydliga spår efter infästning.
31	Yta 1	Ovan A8	Glas	Kärl	Bågare	skuldra		20	10	1	1	1		Ljus gulgrönt. Med pålagd glastråd.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniensi	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
32	Yta 1	Rensfynd- S-delen av A8	Br. lera	Kritpipa		skaft		43	6	1	1	1		Kritpipsskaft med kryss- och punktornamentik. Millning.
33	Yta 1	Rensfynd- S-delen av A8	Järn	Spik				70	10	17	1	1		Spik, korroderad. Gallrad
34	Yta 1	Rensfynd- S-delen av A8	Keramik	Skål	Fajans	mynning	Holland?	55	25	12	1	1		Vit och blå heltäckande tennglasyr, växtornamentik. Faenza? Italien? Tidig datering?
35	Yta 1	Rensfynd- S-delen av A8	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mynning	Import, Holland?	105	30	34	1	1		Avfallen blyglasyr? Ljust gods.
36	Yta 1	Rensfynd- S-delen av A8	Keramik	Gryta	Yngre rödgods			70	48	77	1	3		Tre skärvor från rörskaftsgryta. Brun blyglasyr.
37	Yta 1	Rensfynd- S-delen av A8	Keramik	Kärl	Yngre rödgods			40	30	19	1	2		Två skärvor med kornig brun blyglasyr.
38	Yta 1	Rensfynd- S-delen av A8	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	skaft		70	35	31	1	1		Del till rörskaftsgryta.
39	Yta 1	Sektion 6 Lager 3	Kakel	Platta		krön		40	40	26	1	1		Grönglaserat rumpkakel.
40	Yta 1	Sektion 6 Lager 3	Keramik	Fat	Yngre rödgods	mynning		80	25	42	1	1		D-formad mynningsrand. Hornmålning.
41	Yta 1	Sektion 6 Lager 3	Keramik	Fat	Yngre rödgods	botten		65	45	39	1	1		Brun blyglasyr, hornmålning.
42	Yta 1	Sektion 6 Lager 3	Keramik	Panna	Vitgods	botten		105	115	170	1	1		Rundad botten, brun blyglasyr.
43	Yta 1	Sektion 6 Lager 3	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	botten		150	95	107	1	1		Botten med brun blyglasyr.
44	Yta 1	N-delen A8	Keramik	Gryta	Yngre	skaft		140	80	239	1	2		Skaft till trefotsgryta med grön

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniensi	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
					rödgoods									blyglasyr.
45	Yta 1	N-delen A8	Keramik	Gryta	Yngre rödgoods	mykning		11	60	70	1	1		Närmast svart sekundärbränt gods, profilerad kant. Brun blyglasyr.
46	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Skål	Vitgoods	buk	Holland?	64	40	30	1	1		Ljus brungul glasyr.
47	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Skål	Fajans		Kina?	95	38	37	1	1		Tjock vit tennglasyr. Ljust gulvitt gods. Bemålning i lila och gult.
48	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Fat	Yngre rödgoods	botten		35	20	12	1	1		Brun blyglasyr.
49	Yta 1	N- delen A8	Kakel	Platta				50	50	59	1	1		Grönglaserat figurativt motiv..
50	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Fat	Yngre rödgoods	brätte		100	85	84	1	1		Brun blyglasyr, hornmålning, vågband.
51	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Fat	Yngre rödgoods	mykning	?	66	60	52	1	1		Avfallen polykrom glasyr, grön. Sgrafitto. Tunt hårdbränt ljust gods.
52	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	brätte		42	20	9	1	1		Hornmålning, ränder.
53	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	buk		70	45	40	1	1		Brun blyglasyr.
54	Yta 1	N- delen A8	Keramik	Skål	Yngre rödgoods	botten		65	35	44	1	1		Gulbrun blyglasyr.
55	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Slagg					50	50	46	1	2		
56	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Sten	Bryne				80	50	282	1	1		Tårbitsformat bryne. Skåra för nål på ovsidan. Övriga sidor slipade.
57	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Keramik	Kärl	Nästan stengods	buk	Siegburg.	25	25	4	1	1	1400-tal	Tunnväggig, räfflad utsida. Kornig slamning. Nästan genomsintrad.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
58	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Keramik	Kärl	Nästan stengods	buk	Niedersachen?	25	10	2	1	1	1400-tal	Gulaktigt gods. Räfflad utsida. Kornig brun slamning. Nästan genomsintrad.
59	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Glas	Planglas				25	10	1	1	1		Blått glas ca 1 mm tjockt.
60	6		Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	mykning		40	30	17	1	1		Heltäckande vit engobe.
61	6		Keramik	Gryta	Yngre rödgoods	mykning		120	45	59	1	1		Sekundärbränt. Mörkbrun invändig blyglasyr.
62	Yta 1	Vid A2	Keramik	Kruka	Yngre rödgoods	mykning		45	29	15	1	1		Grönbrun blyglasyr.
63	Yta 1	Vid A2	Keramik	Kruka	Yngre rödgoods	mykning		35	25	13	1	1		Brun kornig blyglasyr.
64	Yta 2	Schaktfynd Vid A1 -1,2 m	Glas	Kärl		mykning		45	35	11	1	1		Grönt glas, möjligen skål.
65	Yta 3	Invid A15	Järn	Spik				120	10	70	1	1		Spik. Gallrad.
66	Yta 3	Invid A15	Keramik	Gryta	Yngre rödgoods	skaft		100	40	148	1	1		Rör skaft till trefotsgryta.
67	Yta 3	Invid A15	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods			30	18	10	1	1		Brun blyglasyr. Räfflad utsida.
68	Yta 3	Invid A15	Glas					18	10	1	1	1		Glasbit, något vågig. Glaspest.
69	Yta 3	Rensfynd invid A12	Keramik	Skål	Fajans	buk	Kina	40	36	15	1	1		Vit tennglasyr. Blåmålad kinesiskt motiv, människor.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
70	Yta 3	Rensfynd invid A12	Keramik	Fat	Yngre rödgods	brätte	Werra	90	52	52	1	1		Hornmålad, gröngul glasyr. Radiella vågband och streck på brätte. Werra?
71	Yta 3	Rensfynd invid A12	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	mykning		55	45	44	1	1		Kruka/Kanna, med kraftig skuldra. Brun blyglasyr.
72	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Horn	Ämne				105	65	140	1	1		Hornämne, bearbetat.
73	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Trä	Kärl	Tunnband			180	35	65	1	1		Tunnband med urtag. Gallrad.
74	Schakt i Dragarbrg. närmast Vaksalag.	Sektion 4 Lager 7	Br. lera	Kritpipa		skaft		55	6	8	2	2		Två odecorerade kritpipsskaft.
75	Korsningen Dragarbr-Smedsgränd	Sektion 3 Lager 13	Br. lera	Kritpipa		skaft		30	5	3	1	1		Ett odecorerat kritpipsskaft.
76	Yta 2	Schaktfynd Vid A1 -1,2 m	Glas					20	10	1	1	1		Vågig ljusgrön glasbit. Flaska?
77	Yta 3	A14	Keramik	Fat	Fajans	mykning	Holland?	50	25	11	1	1		Avfallen vit tennglasyr med blå bemålning. Mkt lik F34.
78	Yta 3	A14	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mykning	Holland?	40	32	17	1	1		Ljus gods, Vitengoberat kärl.
79	Yta 3	A14	Keramik	Buk	Yngre rödgods			44	39	19	1	1		Koncentrisk cirkeldecor. Passning nr 80. Skål med rät mynningskant.
80	Yta 3	A14	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mykning		50	28	19	1	1		Vit engobkant, brun blyglasyr. Passning 79.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
81	Yta 3	A14	Br. lera	Kritpipa		skaft	Holland	56	8	5	1	1	1620-35	Skaftfragment från holländsk pipa med dekor av 4-rombsbunt med fransk lilja. Originaldekor består av flera buntar med rillband mellan. Analys Arne Åkerhagen.
82	Yta 3	Under A15, schaktbotten	Br. lera	Kritpipa		skaft	Holland	30	8	3	1	1	1620-35	Skaftfragment från holländsk pipa med dekor av 4-rombsbunt med fransk lilja. Originaldekor består av flera buntar med rillband mellan. Analys Arne Åkerhagen.
83	Yta 3	Under A15 schaktbotten	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	Fot		80	60	131	1	1		Fot till trefotsgryta. Gulbrun blyglasyr
84	Yta 3	Under A15 schaktbotten	Keramik	Kopp	Yngre rödgods	handtag	Tyskland	30	12	7	1	1		Handtag till liten supkopp. Brunglasyr på mörkrött gods, Import.
85	Yta 3	Under A15 schaktbotten	Keramik	Skål	Vitgods	botten	Holland?	43	20	7	1	1		Gul kornig blyglasyr.
86	Yta 1	A3	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	fot		30	30	32	1	1		Fot till trefotsgryta. Gulbrun blyglasyr.
87	Yta 1	A3	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	fot		42	35	48	1	1		Fot till trefotsgryta. Gulbrun glasyr.
88	Yta 1	A3	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	myrning		43	25	14	1	1		Sekundärbränd. Mörk svartbrun blyglasyr.
89	Yta 1	A3	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	myrning		52	37	27	1	1		Mörkgrön blyglasyr.
90	Yta 1	A3	Glas	Planglas	Fönsterglas			33	26	5	1	1		Planglas med krösad kant.
91	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Ben	Bearb. Ben	Kammakerispill					799	42			Kammakerispill. Avhuggna ledändar och förarbeten, kamskenor. Häst och Nöt.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniensi	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
92	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Slagg							37	1	1		Järnslag
93	Yta 2	Sektion 7 Lager 2	Br. Lera	Klining				55	37	41	1	1		Lerklining med växtavtryck.
94	Yta 3	sektion 8 Lager 2	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	hank		72	29	57	1	1		Hank med runnen brun blyglasyr.
95	Yta 3	sektion 8 Lager 2	Keramik	Kopp	Yngre rödgoods	botten		44	37	22	1	1		Mörkrött gods, kornig inv brun blyglasyr. Avfallen brun blyglasyr, utsida.
96	Yta 3	Sektion 8 Lager 2	Keramik	Kruka	Yngre rödgoods	mykning		62	44	58	1	1		Kraftig, d-formad mykning. Gulbrun blyglasyr.
97	Yta 3	Sektion 8 Lager 2	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	botten		49	50	31	1	1		Ljusrött gods, gulbrun blyglasyr. Möjligen botten till panna.
98	Yta 3	Sektion 8 Lager 2	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	mykning		33	29	10	1	1		Ljusrött gods, genomskinlig blyglasyr både ut och inv. Sned i formen, produktionsfel?
99	Yta 3	Sektion 8 Lager 2	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	buk		32	29	10	1	1		In och utv gulbrun blyglasyr. Räfflad utsida.
100	Yta 3	Sektion 8 Lager 2	Keramik	Skål	Yngre rödgoods	brätte		59	35	25	1	1		Brätte med hornmålad punkt och streckornering. Fält med heltäckande vit engobe, hemmring.
101	Yta 3	Sektion 8 Lager 2	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	buk		25	22	5	1	1		Gröngul blyglasyr, räfflad utsida.
102	Yta 3	A13	Keramik	Kärl	Yngre rödgoods	brätte		33	28	16	1	1		Koncentrisk cirkeldecor.
103	Yta 3	A13	Keramik	Kruka	Yngre rödgoods	mykning		72	60	117	1	2		Sekundärbränd kruka. En mynningsbit med glasyr på

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniensi	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
														mynningsranden. En bukbit med fläck av utvändig brungul glasyr.
104	Yta 3	A13	Keramik	Kärl	Yngre rödgods	buk		50	35	42	1	1		Tjockt gods. Heltäckande vit engobe, avfallen glasyr.
105	Yta 3	A13	Keramik	Skål	Yngre rödgods	buk		45	36	18	1	1		Ljusbrun kornig blyglasyr, räfflad utsida.
106	Yta 3	A13	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	mynning		66	28	32	1	1		Ljusbrun blyglasyr.
107	Yta 3	A13	Br. lera	Kritpipa		skaft		32	8	3	1	1		Odekorerat kritpipsskaft.
108	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mynning		129	32	70	1	1		Sgrafitto. Vågornering i fält med vit engobering.
109	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Skål	Yngre rödgods	botten		92	35	57	1	1		Buk och botten. Hornmålning, koncentrisk cirkl i botten. Fält med vit engobe och hemmring.
110	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Kärl	Yngre rödgods	botten		22	29	11	1	1		Stänkmålning, blyglasyr, räfflad insida. Brunglaserad utsida.
111	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mynning		50	25	11	1	1		Tunn mynningsrand, hornmålning. Brunröd blyglasyr.
112	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Kärl	Yngre rödgods	buk		40	35	18	1	1		Sekundärbränd. Brungul kornig blyglasyr.
113	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Kärl	Yngre rödgods	buk		46	39	16	1	1		Brun blyglasyr. Räfflad utsida.
114	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Fat	Yngre rödgods	brätte		52	27	12	1	1		Hornmålning.
115	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Skål	Yngre rödgods	botten		40	40	32	1	1		Koncentrisk cirkeldecor. Möjligen samma som 109.
116	Yta 1	Ovan A7 schaktfynd	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	mynning		66	31	29	1	1		Tunn blyglasyr.
117	Yta 1	Rensfynd under grus/bärlager	Keramik	Kärl	Fajans	lock		60	25	19	1	1		Vit tennglasyr, blå rand. Lock? Till förvaringskärl.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
118	Yta 1	Rensfynd under grus/ bärlager	Keramik	skål	Yngre rödgods	botten		70	65	76	1	1		Kornig brun glasyr, räfflad utsida.
119	Yta 1	Rensfynd under grus	Keramik	Skål	Yngre rödgods	botten		72	63	70	1	1		Koncentrisk cirkeldecor.
120	Yta 1	Rensfynd under grus/ bärlager	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	botten		88	42	48	1	1		Botten till en trefotsgryta. Gröngul blyglasyr.
121	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	skaft		150	80	282	1	4		Rörskaftsgryta, flera delar. Kornig brun blyglasyr.
122	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	myrning		52	41	26	1	1		Mörkrött gods, kornig inv brun blyglasyr. Avfallen brun blyglasyr, utsida.
123	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Fat	Yngre rödgods	myrning		130	45	110	1	1		Hårt sekundärbränt fat. Svart-mörkbrunt. Bubblig hornmålning.
124	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Fat	Yngre rödgods	botten		85	55	93	1	2		Hornmålning, växtdecor. Gulgrön blyglasyr.
125	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Kopp	Yngre rödgods	myrning		27	21	9	1	1		Grön blyglasyr, ut och invändigt.
126	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Kopp	Fajans	buk		20	20	2	1	1		Gulaktigt gods, blåvit tennglasyr, blåbemålat.
127	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Fat	Yngre rödgods	botten		81	75	97	1	1		Botten med koncentrisk cirkeldek. Streckad decor på sidan.
128	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Kärl	Yngre rödgods	hank		45	50	42	1	1		Myrning och hank. Gul blyglasyr.
129	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	skaft		100	25	104	1	1		Rörskaft.
130	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	fot		78	42	77	1	2		Del av ben och buk till trefotsgryta. Kornig grön blyglasyr.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
131	Yta 1	Ovan A8	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	buk		62	50	33	1	1		Hårt sekundärbränt. Mörkgrågrön bubblig blyglasyr, ut och invändigt.
132	Yta 1	A7	Keramik	Gryta	Yngre rödgods					610	1	17		Flera delar av sek,br trefots gryta med invändig mörkbrun kornig blyglasyr.
133	Yta 1	A7	Keramik	Fat	Yngre rödgods	brätte		65	55	51	1	1		Hornmålning, brätten med koncentriska cirklar, buk med växtdekor.
134	Yta 1	A7	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mynning		55	55	43	1	1		Kraftig vinkel mellan buk och mynning. Invändig grön blyglasyr. Hornmålad mynningskant och mynningsrand.
135	Yta 1	A7	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	mynning		111	60	147	1	3		Brun kornig blyglasyr.
136	Yta 1	A7	Bergart	Flinta				50	35	37	1	1		Flintstycke med krusta på en sida. Knackspår.
137	Yta 1	A7	Keramik	Kärl	Stengods	buk		33	20	4	1	1		Gråbrun fint gods, bruns slät utsida. Saltglasyr.
138	Yta 1	A7	Keramik	Fat	Yngre rödgods	mynning		105	45	64	1	2		Trol vikt fat. Skröjbränd. Krukmakerispill. Oglaserad. Felproducerad.
139	Yta 1	Ovan A8,	Keramik	Kanna	Stengods	buk	Westerwald	30	16	7	1	1	1600-tal	Koboltblå glasyr, blomdekor. 1600-1625.
140	Yta 3	Sektion 8 Lager 5	Keramik	Skål	Yngre rödgods	botten		70	50	76	1	3		Invändig heltäckande engob, ljusgrön.
141	Yta 3	Sektion 8 Lager 5	Keramik	Kruka	Yngre rödgods	mynning		85	53	64	1	1		Tjock brun kornig blyglasyr.
142	Yta 3	Sektion 8 Lager 5	Br. lera	Kritpipa		skaft		41	7	3	1	1		Odekorerat kritpipsskaft.

Nr	Yta	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Del	Proveniens	Längd	Bredd	Vikt	Antal	Antal frag	Datering	Beskrivning Anmärkning
143	Yta 3	Sektion 8 Lager 5	Br. lera	Kritpipa		skaft	Holland	58	9	9	1	1	1620-35	Skaftfragment från holländsk pipa med dekor av 4-rombsbunt med fransk lilja. Originaldekor består av flera buntar med rillband mellan. Analys Arne Åkerhagen.
144	Yta 3	Sektion 8 Lager 5	Keramik	Fat	Yngre rödgods	mykning	Holland?	50	24	16	1	1		Ljust gods. Vit engob, hemmring. Avfallen blyglasyr.
145	Yta 3	Sektion 8 Lager 5	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	fot		105	60	157	1	2		Trefotsgryta/fat med plan botten. Brungrön tunn blyglasyr.
146	Yta 3	Sektion 8 Lager 2	Keramik	Fat	Yngre rödgods	botten		60	50	32	1	2		Brungrön tunn blyglasyr.
147	Yta 3	Sektion 8, Lager 2	Keramik	Skål	Yngre rödgods	mykning		60	31	26	1	1		Mörkrött gods, Kraftigt profilerad mykning. Opak kornig blyglasyr.
148	Yta 2	Sektion 10 Lager 9	Br. lera	Kritpipa		skaft		55	9	10	2	2		Odekorerade kritpipsskaft
149	Yta 1	Sektion 5 Lager 6	Keramik	Gryta	Yngre rödgods	Fot		100	60	122	1	1		Ben till trefotsgryta. Ut och invändig gulbrun blyglasyr.
150	Yta 1	Sektion 5 Lager 6	Keramik	Fat	Yngre rödgods	buk		50	50	40	1	1		Hornmålning, växtdekor.

Bilaga 4. Kritpipsrapport.

Arne Åkerhagen

Kritpipsrapport från Dragarbrunnsgatan, Uppsala.

F81 A14.

Skaftfragment från holländsk pipa med dekor av 4-rombsbunt med fransk lilja.
Originaldekor består av flera buntar med rillband mellan.

Förekom 1620-1635.

Dia 9. R2,8.

F81 A15.

Skaftfragment från holländsk pipa med dekor av 4-rombsbunt med fransk lilja.
Originaldekor består av flera buntar med rillband mellan.

Förekom 1620-1635.

Dia 9. R2,8.

Vendelsö 5 december 2013.

Arne Åkerhagen
Tobaks- & Tändsticksmuseum
Stockholm

Bilaga 5. Konserveringsrapport - Glas

Acta konservering AB

Carola Bohm

2014-06-16

Upplandsmuseet
Att: Anna Ölund
Fyristorg 2
753 10 Uppsala

KONSERVERINGSRAPPORT

**Liten glasskärva i vitro à retorti-teknik från schaktövervakning 2013
Dragarbrunnsgatan/Smedsgränd, Uppsala stad, Raä 88:1
Projekt nr 8438
F 25**

Beskrivning/skadebeskrivning

Dimensioner: H: 16mm; B: 13mm; Tjl: 1-5mm

Kärlet är av klart glas med pålagd vertikal dekorband: en vriden stav av vita klara trådar omgiven av två helvita parallella stavar. I brottytan syns att de vita stavarna har en kärna av klart glas, överfångad med vitt och ytterst klart igen.

Glasskärvas yttskikt har lyft och flagnat något vid torkning. Vid närmare undersökning visar det sig också att den vita glasmassan är nedbruten och lätt "pulvrig". Rester av finkorning jord finns kvar i skrymslen.

Före konservering, utsidan

..... och insidan

Postadress
Acta KonserveringsCentrum AB
Riddargatan 13D
114 51 Stockholm

Telefon
073-972 5525
073-360 7473

E-post
carola.bohm@actakonservering.se
info@actakonservering.se

Bankgiro
230-7155

Organisationsnummer
556744-7395
Företaget godkänt för F-skatt

Besöksadress
Riddargatan 13
(Armémuseum, östra flygeln)
114 51 Stockholm

Hemsida
www.actakonservering.se

Efter konservering, utsidan

..... och insidan

Åtgärder

Glasskärvan rengjordes försiktigt med mjuk pensel i avjoniserat vatten. Efter torkning sänktes den ner i en tunn lösning av Paraloid B72™ (sampolymer av etylmetakrylat och metylakrylat), 5% i 50:50 etanol:acetone, som tilläts dra in i skrymslen och porösa skikt. Efter torkning doppades den hastigt ytterligare en gång i hartslösningen.

Carola Bohm
Konservator

Postadress

Acta KonserveringsCentrum AB
Riddargatan 13D
114 51 Stockholm

Telefon

073-972 5525
073-360 7473

E-post

carola.bohm@actakonservering.se
info@actakonservering.se

Bankgiro

230-7155

Organisationsnummer

556744-7395
Företaget godkänt för F-skatt

Besöksadress

Riddargatan 13
(Armémuseum, östra flygeln)
114 51 Stockholm

Hemsida

www.actakonservering.se